

**כנס מחקרי מרצים
ופתיחת שנת הלימודים
תשפ"ז
מכללת סמינר הקיבוצים**

חוברת תקצירים

אוקטובר
2026

סבב ראשון: 10:30-12:00

1. חינוך מכיל: רשת מחקר הפקולטה חינוך א'

יו"ר: תמר חן-לוי

אדם הישראלי, תמי זייפרט, אפרת הראל, מירי גץ רותם אליהו, הורים מפונים בזמן מלחמת "חרבות ברזל": סגנון הורות, הורות דיגיטלית והקשר עם מסגרות החינוך

מלחמת "חרבות ברזל" יצרה מציאות חסרת תקדים עבור אלפי משפחות שפונו מבתיהן ונדרשו לבנות מחדש שגרות חיים, הורות וחינוך בתנאי אי-ודאות מתמשכים. בתוך מציאות זו, נדרשו הורים להתמודד לא רק עם אתגרים רגשיים ומשפחתיים, אלא גם עם שאלות הנוגעות לתפקידם ההורי, לקשר עם מסגרות החינוך ולשימוש בטכנולוגיה כאמצעי לתיווך, תקשורת ותמיכה.

הרצאה זו תציג מחקר הנמצא בימים אלה בשלב איסוף הנתונים, הבוחן את תפיסותיהם, חוויותיהם ודפוסי פעולתם של הורים מפונים מהצפון, הדרום והמרכז לילדים בגיל בית הספר היסודי בתקופת הפינוי שלאחר ה-7 באוקטובר 2023. המחקר מתמקד באופן שבו הורים מתארים את קבלת ההחלטות החינוכיות שלהם, את דפוסי המעורבות ההורית ואת הקשר עם צוותי החינוך בתקופה של שינוי מתמשך וחוסר יציבות.

במסגרת המחקר נבחנים גם היבטים של הורות דיגיטלית: דרכי השימוש בטכנולוגיה לצורך שמירה על רצף לימודי ותקשורת, דפוסי תקשורת עם בתי הספר, וכן האופן שבו כלים מבוססי בינה מלאכותית משתלבים בחיי היומיום של הורים וילדים בתקופת הפינוי.

המחקר נערך בגישת Mixed Methods וכולל רכיב כמותי המבוסס על כ-200 שאלונים לצד רכיב איכותני של כ-20 ראיונות עומק עם הורים מפונים מאזורים שונים בארץ. השילוב בין הרכיבים צפוי לאפשר בחינה הן של מגמות רחבות והן של חוויות אישיות ודילמות יומיומיות של משפחות בתקופת משבר.

המחקר מצוי בשלב איסוף הנתונים, כך שההרצאה בעיקר תתמקד ברציונל המחקר, בשאלות המחקר המרכזיות, במערך המתודולוגי ובכיוונים ראשוניים העולים מן השדה במהלך תהליך האיסוף. בנוסף, יידונו המשמעויות האפשריות של המחקר עבור עבודה עם הורים, חינוך מכיל וקשרי בית-ספר-משפחה בתקופות חירום ומשבר.

קובי דביר, טל שמר אלקיים, אניה גליקמן, אנטון סעיד, גיא פינקו,

חינוך מכיל להטב"קי בבית הספר העל יסודי- קווים לדמותו

המחקר עוסק בסוגיית החינוך המכיל עבור תלמידים להטב"קים (לסביות, הומואים, בי, טרנס וקוויר) בחינוך העל-יסודי. מטרתו להבין מהו חינוך מכיל להטב"ק אילו חסמים עומדים בפני אנשי החינוך. על-מנת לענות על שאלה זו המחקר מנסה להתחקות אחרי מספר זוויות ראייה משלימות של השותפים המרכזיים בקהילה הבית-ספרית. ראשית, מנקודת מבטם של אנשי החינוך, נבחנות תפיסות האחריות של בית הספר כלפי תלמידים להטב"קים, תחושת המסוגלות של המורים לעסוק בנושא, דרכי הפעולה שהם נוקטים בפועל והחסמים והאתגרים עמם הם מתמודדים. שנית, מנקודת מבטם של התלמידים הלהטב"קים, נבחנים צרכיהם ותפיסתם לגבי השאלה מהו חינוך מכיל. לבסוף, מנקודת מבטם של ההורים, נבדקות עמדותיהם ביחס להשפעותיו של חינוך מכיל להטב"ק על כלל אוכלוסיית התלמידים. המחקר מתבסס על מערך משולב- איכותני וכמותי. איסוף הנתונים כולל ראיונות חצי מובנים עם מורים, תלמידים ומנהלים לצד שאלונים להורים ולמורים.

ייחודו של המחקר, בהצגת המצב הרצוי, ולא רק בבחינת המצב המצוי בשטח, בעיני צוותי החינוך והנוער הלהטב"קי. ממצאי המחקר צפויים לתרום לפיתוח מודל מקיף עבור צוותי חינוך ובכך לסייע לגיבוש דרכים מותאמות לקידום אקלים בית ספרי בטוח, רגיש ומכיל יותר עבור תלמידים להטב"קים. חשיבות המחקר נעוצה בצורך להעמיק את הבנת האופן בו בתי ספר יכולים להתמודד עם סוגיות של זהות מינית ומגדרית, שייכות, מוגנות והכלה. שילוב נקודות המבט של בעלי העניין השונים יאפשר לבחון את הנושא באופן רחב ומעמיק, תוך התייחסות הן לעמדות לגבי הרצוי, הן לפרקטיקות קיימות, והן לחסמים המונעים יישום של חינוך מכיל להטב"קי.

תמר חן לוי, לאורה לוי, רות מזרחי-שטלמן, ורוניקה סטרקוב, רונית צור,

מנהיגות מכילה

ההצעה כוללת שלושה מחקרים פעילים בקבוצת המחקר. שלושת המחקרים מאירים בו-זמנית היבטים משלימים של מנהיגות מכילה: כיצד המושג נחוזה ומפורש בשדה, אילו תהליכים קוגניטיביים מעצבים את פעולת המורה המכיל, וכיצד מנהיגות מכילה משפיעה, דרך מסוגלות עצמית, על שחיקה ומוטיבציה של מורים.

א. מבט מחודש על מנהיגות מכילה בבתי ספר: פרשנות של מורים ומורות את התנהלות מנהלת בית הספר / בהובלת ד"ר רות מזרחי-שטלמן

המושג הכלה הפך בשנים האחרונות מושג מרכזי בשיח הארגוני, והוא נדון בהקשרים מוסדיים מגוונים, ובהם ארגונים עסקיים, ארגוני הייטק וארגוני חינוך. בספרות הארגונית, הכלה, ובייחוד מנהיגות מכילה, אינה מוצגת רק כערך מוסרי או חברתי, אלא גם כתנאי לקידום סביבת עבודה מיטיבה, למידה ארגונית וחדשנות. עם זאת, משמעותה של מנהיגות מכילה משתנה בין הקשרים ארגוניים שונים. בספרות החינוכית העוסקת במנהיגות מכילה, הדגש מושם לרוב על תפקידים של מנהלי ומנהלות בתי ספר בקידום הכלת תלמידים וביצירת תרבות בית ספרית הנותנת מענה לשונות בין תלמידים. לעומת זאת, הספרות הארגונית מדגישה את חוויית ההכלה של חברי הארגון עצמם, ובוחנת אם הם חווים את עצמם כשייכים, כבעלי קול, כשותפים וכמי שייחודיותם זוכה להכרה. מתוך פער זה, המחקר הנוכחי מבקש להרחיב את הדיון במנהיגות מכילה מעבר לשאלת הכלת התלמידים, ולבחון כיצד מורים ומורות בבתי ספר בישראל חווים ומפרשים את המושג, כפי שהוא בא לידי ביטוי בהתנהלות מנהלת בית הספר בחיי היום יום הבית ספריים.

ב. תפקיד העיבוד המטה קוגניטיבי במאפייני המנהיגות החינוכית המכילה של מורים/ בהובלת ד"ר רונית רם-צור
דילמות חינוכיות מורכבות מאופיינות בקונפליקט ערכי מובנה, בריבוי בעלי עניין ובהיעדר פתרון חד-משמעי. התמודדות עם דילמות מסוג זה מחייבת את המורה להפעיל חשיבה מסדר גבוה ולאזן בין שיקולים מתחרים. המחקר הנוכחי בחן כיצד אופן העיבוד המטה-קוגניטיבי, חשיבה מופשטת לעומת קונקרטית, משפיע על איכות קבלת ההחלטות של מורים בדילמות של מנהיגות מכילה. המחקר מתבסס על תיאוריית רמת ההבנייה, ובוחן את ההנחה כי הפעלת חשיבה מופשטת מאפשרת ראייה רחבה יותר של הדילמה ומובילה להחלטות מכילות יותר. מתודולוגיית המחקר מבוססת על מערך התערבות-כמותי. במסגרת הפיילוט השתתפו כ-90 מורים בישראל, שחולקו אקראית לשלושה תנאי הטרמה. המשתתפים התמודדו עם שש דילמות חינוכיות וענו על שאלוני עמדות הבוחנים מסוגלות להוראה מכילה, אינטליגנציה רגשית וגמישות קוגניטיבית. בכנס יוצגו ממצאים ראשוניים הנוגעים לקשר בין מאפייני המשתתפים לבין דרכי ההתמודדות עם הדילמות. התרומה המרכזית של המחקר טמונה בבניית מודל לקשרים בין מאפיינים אישיותיים-קוגניטיביים לבין קבלת החלטות במצבים מורכבים, ובבחינת הפוטנציאל של הכנה מנטלית קצרת-טווח בהתמודדות עם דילמות ואתגרים חינוכיים.

ג. מסוגלות עצמית כמתווכת את הקשר בין מנהיגות מכילה, שחיקה ומוטיבציה של מורים/ בהובלת ד"ר תמר חן-לוי

מנהיגות מכילה, כדפוס דינמי של התנהגויות, המאזנות ומספקות מענה לצרכים בסיסיים והכרחיים של מורים ובעלי תפקידים שונים בבית הספר כדוגמת, הצורך בשייכות, בשותפות וביצירת סביבה מכילה ותומכת. המחקר הנוכחי בוחן את יחסי הגומלין המורכבים והקשר בין מנהיגות מכילה לבין מסוגלות עצמית, שחיקה ומוטיבציה של מורים. מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון מודל תיאורטי מקיף, המציב את המסוגלות העצמית של המורה כגורם המתווך את הקשר בין תפיסת מנהיגות מכילה לבין שחיקה מחד, ומוטיבציה פנימית מאידך. מתודולוגיית המחקר התבססה על מערך מחקר כמותי. במחקר השתתפו כ-130 מורים מבתי ספר שונים בישראל. עיבוד הנתונים יבוצע באמצעות מודל משוואות מבניות (SEM) לבחינת השפעות ישירות ועקיפות. התרומה המרכזית של המחקר טמונה בחשיפת מנגנון התיווך לפיו משוער כי סביבה ניהולית מכילה מחזקת באופן משמעותי את תחושת המסוגלות העצמית של המורה ומפחיתה את תחושת השחיקה ומגבירה מוטיבציה. מבחינה יישומית, המחקר מדגיש כי תוכניות הכשרה ופיתוח מקצועי למנהלי בתי ספר אינן יכולות להסתפק בהקניית כלים טכנו-אדמיניסטרטיביים, עליהן להתמקד בפיתוח מיומנויות של מנהיגות ובניית תרבות ארגונית מבוססת צמיחה וחוסן.

2. הוראה מפרספקטיבה אחרת

יו"ר: מעיין נדר

איילת ויצמן,

חשיבה מיחשובית בהכשרת מורים לתואר שני

רקע ומטרת המחקר:

בעידן הנוכחי, המאופיין בשינויים טכנולוגיים מואצים ובאי-ודאות, מערכת החינוך נדרשת לפתח בקרב הלומדים מיומנויות חשיבה מתקדמות. אחת המרכזיות שבהן היא חשיבה מיחשובית (Computational Thinking - CT), המבוססת על עקרונות מדעי המחשב (כמו פירוק בעיות, זיהוי תבניות, הפשטה וניסוח אלגוריתמים) ורלוונטית לכלל תחומי הדעת. מאחר שמרבית המורים לא הוכשרו לכך, המחקר בוחן את יעילותו של מודל הכשרה חדשני המיועד לסטודנטים לתואר שני בטכנולוגיה בחינוך במכללת סמינר הקיבוצים. המודל משלב "מודלינג" (הדגמת תהליך פדגוגי על ידי המרצה) ו"פיגומים דועכים" (מתן תמיכה ההולכת ופוחתת במטרה לקדם למידה עצמאית).

שיטת המחקר:

המחקר נערך לאורך שנתיים (2023-2025) בגישת "מחקר פעולה" בשיטה משולבת. אוכלוסיית המחקר כללה כ-15 סטודנטים-מורים בעלי רקע דיסציפלינרי מגוון. בשנה הראשונה רכשו המשתתפים ידע תיאורטי והתנסו בסביבות קוד דיגטליות, ובשנה השנייה תכננו וביצעו פרויקטים עצמאיים עם תלמידיהם בשדה. כלי המחקר כללו שאלונים כמותיים (עמדות וחוסן), ראיונות חצי-מובנים, ניתוח תוצרים פדגוגיים ויומני רפלקציה.

ממצאים מרכזיים

ממצאים איכותיים:

הסטודנטים הראו הבנה והפנמה עמוקה של עקרונות החשיבה המיחשובית, והשתמשו בהם כשפה לתכנון ההוראה ולפתרון בעיות. הם דיווחו על שינוי בתפיסת תפקידם - ממעבירי ידע למנחים ומנטורים המאפשרים לתלמידיהם לחקור וללמוד מניסיון וטעייה. כמו כן, המרצים נתפסו כמודל חיובי לחיקוי שהעניק תמיכה מדורגת והצמיח תחושת מסוגלות. לצד גורמים מעודדים כמו עניין ושיתוף פעולה בכיתה, עלו אתגרים טכניים ולוגיסטיים (כגון תקלות ציוד וחוסר זמן), אך המורים הפגינו התמודדות יזומה איתם.

ממצאים כמותיים:

מניתוח שאלון החוסן (לפני ואחרי ההתערבות) עלתה מגמה כללית חיובית ושיפור רוחבי בכל חמשת מדדי החוסן שנבחנו, בדגש על כוח רגשי, התמודדות אדפטיבית ותחושת שליטה וסוכנות אישית.

מגבלות המחקר:

חשוב לציין כי המחקר כלל קבוצה קטנה של משתתפים ויש להתייחס אליו כמקרה ספציפי. נדרשת בחינה של מספר משתתפים גדול יותר ובהקשרים נרחבים יותר.

מסקנות ותובנות:

תהליך ההכשרה נמצא אפקטיבי ומעמיק, והוביל לשינוי ממשי בתפיסות וביכולות ההוראה של המשתתפים, ואף הוטמע בחיי היומיום שלהם מחוץ להקשר החינוכי. המחקר מדגיש כי חשיבה מיחשובית אינה רק מיומנות טכנית אלא תשתית לפדגוגיה חדשנית. מומלץ להרחיב וליישם את המודל המדורג והרפלקטיבי במסגרות הכשרה נוספות.

ביטל אמיר, ענת פלדמן,

ידע תוכן כללי ופדגוגי בהכשרת פרחי הוראה - מיפוי רכיבי ידע ומציאת דפוסי הביצוע והקשרים בין הרכיבים (המקרה של שברים)

פעילות סדנאית מבוססת מחקר

רקע לסדנה: נקודת המוצא היא מחקר שנערך במסגרת קורס הכשרה פדגוגית לסטודנטים שנה ג' להוראת מתמטיקה בבית הספר היסודי, המשתתפים גם בהתנסות מעשית בתחום הדעת. מטרת המחקר הייתה לבחון מהי רמת השליטה של פרחי הוראה במתמטיקה ברכיבי ידע שונים במשימות בנושא משמעותיות השבר הפשוט, לזהות דפוסי יישום בין רכיבי הידע, ולבחון את הקשרים ביניהם. המחקר כלל ניתוח כמותי ואיכותני של עשרים מבחנים שהתמקדו במשמעותיות השבר הפשוט, ובחן את יישום רכיבי הידע המתמטי להוראה.

הספרות המקצועית מצביעה על קושי מתמשך של פרחי הוראה לקשר בין הרקע התיאורטי הנלמד באקדמיה ליישום בהוראה, על רקע זה פיתחו לוונברג בול ועמיתיה (Loewenberg Ball, et al., 2008) את מודל הידע המתמטי להוראה (Mathematical Knowledge for Teaching – MKT) אשר ביקש לחדד את ההבחנות שהציע שולמן ולפרק את הידע המקצועי של המורה לרכיבים שונים של ידע תוכן-פדגוגי. פירוק זה מאפשר להמשיך באופן מובחן את סוגי הידע הנדרשים מהמורה במהלך ההוראה ולהתאים את רצף ההוראה לצורכי הלומדים.

ממצאי המחקר הנוכחי מצביעים כי איחוד רכיבי הידע לקטגוריות כלליות של ידע תוכן וידע פדגוגי אינו מבחין בין רכיבי הידע השונים, בעוד שניתוח לפי תתי הרכיבים חושף פערים ודפוסי הלימה חלקיים. נמצא כי סטודנטים עשויים לעיתים להציע מהלך הוראה תקין, גם כאשר הדיוק המושגי, הנימוק המתמטי או ניתוח חשיבת התלמיד אינם מלאים. מציאות זו מדגישה את תפקידם המרכזי של המדריכים הפדגוגיים בתיווך בין הידע התאורטי לבין הפרקטיקה הכיתתית. הערך הפדגוגי של הסדנה הוא ביצירת כלי עבודה יישומי ושפה מקצועית משותפת לתכנון הדרכה מדויקת יותר, המאפשרת למובילות פדגוגיות לזהות מוקדי חוזק וקושי של פרחי הוראה ולבנות שיח מקצועי ממוקד בתחום הדעת.

מבנה הסדנה: הסדנה תיפתח בהצגה קצרה של רכיבי הידע במודל ה-MKT בהבהרת הקשרים בין ידע מתמטי לבין ידע תוכן-פדגוגי בהוראת מתמטיקה. לאחר מכן המשתתפות יעבדו בקבוצות קטנות עם משימות מתוך כלי המחקר בנושא שברים פשוטים. בכל משימה יתבקשו לזהות את רכיבי הידע המרכזי הנדרש מן המורה, לנמק את בחירתו, ולהתייחס למה שנדרש מפרחי הוראה לצורך מענה מלא: דיוק מתמטי, ניתוח חשיבת תלמידים, בחירת ייצוגים, תכנון מהלך הוראה והתאמה לרצף תוכנית הלימודים.

בהמשך יתקיים דיון בקשרים אפשריים בין רכיבי הידע השונים: אילו רכיבים מהווים בסיס לרכיבים אחרים, והאם ייתכן פער בין תכנון הוראה תקין לבין עומק הידע המתמטי או הבנת חשיבת תלמידים. לבסוף, יוצגו ממצאי המחקר, הכוללים ניתוח תשובות של סטודנטים, לצורך השוואה ודיוק ההבנות ויתקיים דיון על השלכות אפשריות להדרכה פדגוגית.

גבי לנדלר-פרדו, מרב בדש, מיכל לוי-קרון, תמי זייפרט, כשבוט מגלם הורה: תפיסות מקצועיות ואסטרטגיות תקשורת של גננות ומתכשרות להוראה בסימולציה מבוססת בינה מלאכותית

עבודה עם הורים היא מרכיב מרכזי בתפקידם של גננות ומורים, אך גם אחד האתגרים המשמעותיים ביותר עבור אנשי חינוך, ובמיוחד עבור מתכשרים בראשית דרכם המקצועית (Addi-Raccah et al., 2023; עזריה וצר ואחרים, 2024). ניהול שיח עם הורים מחייב שילוב של מיומנויות תקשורת בין-אישית, רגישות למצבים מורכבים ויכולת להתמודד עם אי הסכמות והתנגדויות. על רקע זה, למידה מבוססת סימולציה (Simulation-Based Learning) הפכה לאחת הדרכים המרכזיות להכשרת אנשי חינוך להתמודדות עם מצבים מקצועיים מאתגרים, ונמצאה כתורמת לפיתוח מיומנויות תקשורת, שיקול דעת מקצועי ויכולת רפלקטיבית (Kasperski et al., 2025). בשנים האחרונות, התפתחות הבינה המלאכותית אפשרה את שילובם של צ'אטבוטים המדמים אינטראקציות מקצועיות בתהליכי הכשרה (Kusmawan, 2023). בניגוד לסימולציות חד פעמיות עם שחקן מקצועי, סביבות אלו מאפשרות לכל מתנסה לתרגל באופן אישי וחוזר את השיח. בנוסף, הן מייצרות תיעוד מלא של הדיאלוג, המאפשר לבחון לעומק את דפוסי השיח, האסטרטגיות המקצועיות ותהליכי החשיבה המתפתחים במהלך ההתנסות.

מטרת המחקר הנוכחי היא לבחון כיצד מתכשרות להוראה וגננות בפועל מנהלות שיח עם הורה מאתגר בסביבת סימולציה מבוססת בינה מלאכותית, ולזהות את התמות המרכזיות המשתקפות בדיאלוגים, בדגש על אסטרטגיות תקשורת ותפיסות מקצועיות. במחקר השתתפו שתי קבוצות של סטודנטיות לגיל הרך: גננות בפועל במסלול גננות מנהיגות (שנה ב') ומתכשרות להוראה במסלול לחינוך מיוחד (שנה ג'). מאגר הנתונים כלל 21 דיאלוגים שנערכו בין המשתתפות לבין בוט אשר גילם אם לילד בן ארבע המתמודד עם קשיי ויסות והתפרצויות זעם בגן. התרחיש היה זהה בכל השיחות. הנתונים נותחו ניתוח תמטי רפלקסיבי (Reflexive Thematic Analysis) על פי בראון וקלארק (Braun and Clarke, 2006, 2021).

הניתוח חשף מספר מוקדי התייחסות מרכזיים בשיחות: הילד והתנהגותו, ההורה וצרכיו הרגשיים, ובניית השותפות בין הבית לגן, לצד דפוסים תקשורתיים חוזרים שהתגבשו לארבע תמות מרכזיות. התמה הראשונה - **בניית שותפות עם ההורה** שהתבטאה בניסיונות לגייס אותו לעבודה משותפת באמצעות שימוש בביטויים כמו "יחד" ו"שיתוף פעולה". התמה השנייה - **התמודדות עם התנגדות והכחשה הורית**, אשר כללה שימוש בתיקוף רגשי, הקשבה פעילה והימנעות עקבית מעימות חזיתי. התמה השלישית - **מוקד ההתבוננות המקצועית**, חשפה שונות בין משתתפות שהתמקדו בהתנהגות הילד, כאלה שהתמקדו בחוויית ההורה ובצרכיו הרגשיים, וכאלה שראו במערכת היחסים שבין הבית לגן את עיקר ההתערבות. התמה הרביעית, **הגננת כסוכנת שינוי**, באה לידי ביטוי בחתירה לגיבוש פתרונות ובהצעת כלים מעשיים כגון טבלאות חיזוק, זמן איכות ותיאום מסר אחיד בין הבית לגן. בהשוואה בין הקבוצות נמצא בסיס מקצועי משותף, לצד הבדלים ברורים באופן ניהול השיח: המתכשרות להוראה ניהלו שיח חקרני ומפותח, המתמקד בבירור הצרכים ובבניית הקשר, בעוד שהגננות בפועל ניהלו שיח תכליתי וממוקד-פעולה, החותר במהירות להצעת פתרונות. הבדל זה משקף את התפיסה של הגננות באשר לקשר בינה לבין ההורים.

ממצאי המחקר מדגישים את הפוטנציאל של סימולציות מבוססות בינה מלאכותית לא רק כאמצעי לתרגול מיומנויות תקשורת, אלא גם כמרחב לחשיפת תפיסות מקצועיות, אסטרטגיות אמפתיות ודפוסי שיח, לעידוד רפלקציה ולעיצוב זהות מקצועית בהכשרת אנשי חינוך.

מקורות

- עזריה וצר, א., גרינשטיין, י' ודרור, י' (2024). הכשרת מורים להתמודדות עם מעורבות הורים בבית ספר. דפים, 81, 159–190.
- Addi-Racah, A., Dusi, P., & Seeberger Tamir, N. (2023). What can we learn about research on parental involvement in school? *Urban Education*, 58(10), 2276–2307. <https://doi.org/10.1177/00420859211017978>
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE.
- Kasperski, R., Levin, O., & Hemi, M. E. (2025). Systematic literature review of simulation-based learning for developing teacher SEL. *Education Sciences*, 15(2), 129. <https://doi.org/10.3390/educsci15020129>
- Kusmawan, U. (2023). Redefining teacher training: The promise of AI-supported teaching practices. *Journal of Advances in Education and Philosophy*, 7(9), 332–335. <https://doi.org/10.36348/jaep.2023.v07i09.001>

3. שמים לב: בין חינוך, אומנות וטיפול

יו"ר: רינת שחף ברזילי

מאיה וולקן, רינת שוורץ, רחלי גרינברג, הדרכה חיה בשדה בטיפול בתנועה ומחול: נוכחות, חשיפה ומבנה טריאדי בהכשרה קלינית

הדרכה בשדה היא רכיב מרכזי בהכשרת מטפלות בתנועה ומחול, אך חווייתן של מדריכות השדה, הפועלות בתוך מקומות ההכשרה עצמם ונמצאות בקרבה ישירה לתהליכים הטיפולים של הסטודנטיות, נחקרה במידה מועטה. מטרת המחקר הייתה לבחון כיצד מדריכות שדה בטיפול בתנועה ומחול חוות וממשיגות את תפקידן בתוך מסגרות ההכשרה קלינית; כיצד התפקיד מתממש בפרקטיקה היומיומית; כיצד הן מתמודדות עם מערכות היחסים עם סטודנטיות, מוסדות אקדמיים ומסגרות קליניות; אילו דילמות מעצבות את עבודתן; וכיצד הן תופסות את השפעתן על התפתחותן המקצועית של הסטודנטיות.

המחקר נערך בגישה איכותנית, באמצעות ראיונות עומק חצי־מובנים עם תשע מדריכות שדה מנוסות בטיפול בתנועה ומחול בישראל. המשתתפות היו בעלות 9 - 24 שנות ניסיון קליני ו־4 - 14 שנות ניסיון בהדרכה, ופעלו במגוון מסגרות, ובהן מחלקות פסיכיאטריות, בתי ספר וגנים בחינוך מיוחד, מרכזים טיפוליים, שירותים עירוניים ומסגרות גריאטריות. הראיונות, שנמשכו 60 - 90 דקות, עסקו בחוויית התפקיד של מדריכת השדה, בממדיו המקצועיים והרגשיים, ביחסים עם הסטודנטיות, בדרכי הערכה, בפרקטיקות הדרכה מבוססות תנועה ובקשר עם תוכניות ההכשרה האקדמיות. הנתונים נותחו באמצעות ניתוח תמטי רפלקסיבי, שאפשר לזהות דפוסי משמעות משותפים לצד הבדלים בין הקשרים מוסדיים.

ממצאי המחקר העלו שלוש תמות מרכזיות. התמה הראשונה, מרחבי מפגש ייחודיים, מתארת את ההדרכה בשדה כמרחב של נוכחות קלינית משותפת, המאופיינת בחשיפה מוגברת, פגיעות וקרבה. נוכחות הסטודנטית בזמן אמת חושפת את המדריכה ואת הסטודנטית זו לזו במהלך הפעולה הטיפולית, ולעיתים מעוררת מבוכה, מתח ועומס, אך גם מאפשרת למידה חיה, רפלקציה הדדית, שותפות וגדילה מקצועית.

התמה השנייה, אחריות תלת־מערכתית, מציגה את ההדרכה בשדה כמבנה טריאדי ורב־מערכתי, שבו המדריכה מחזיקה בוזמנית אחריות כלפי הסטודנטית, המוסד האקדמי ושדה ההכשרה הקליני. בתוך מבנה זה, הערכה ומשוב אינם פעולה טכנית או מסכמת בלבד, אלא תהליך אתי, יחסי ומתמשך, המצריך איזון בין תמיכה, גבולות ואחריות מקצועית.

התמה השלישית, בין תאוריה לפרקטיקה, מדגישה את תפקיד מדריכת השדה כמתווכת ומתרגמת בין ידע אקדמי לבין מציאות קלינית־גופנית חיה ומשתנה.

המחקר מציע את המושג live-witnessed supervision שאותו ניתן לתרגם כהדרכה חיה בשדה, לתיאור הדרכה המבוססת על נוכחות משותפת, עדות הדדית ופעולה טיפולית בזמן אמת. ממצאיו מדגישים את הצורך בהכרה, תמיכה והכשרה ייעודית למדריכות שדה הפועלות בתוך מערכות קליניות מורכבות.

בכך, המחקר תורם להבנת הדרכת השדה כפרקטיקה מובחנת בהכשרת מטפלות בתנועה ומחול: פרקטיקה המתבססת על נוכחות משותפת, עדות הדדית, פעולה טיפולית בזמן אמת ורפלקציה על המתרחש בשדה.

לילך שליט, שלומית עופר, טלי רונן, שיטת ספיר - תנועה, קוגניציה, קואורדינציה

פעילות סדנאית מבוססת מחקר

הסדנה תתמקד ב'שיטת ספיר' המשלבת בין תנועה לקוגניציה, ומטרתה לפתח ולשכלל מיומנויות למידה, מיומנויות קוגניטיביות ומיומנויות מוטוריות.

השיטה מבוססת על תהליכי ביצוע, כתיבה וקריאה של תנועה, ונשענת על עקרונות מרכזיים של כתב התנועה אשכול-זכמן ועל אפשרויות הלמידה הייחודיות שהוא מציע. במהלך הסדנה יוצגו בקצרה הרקע הכללי ועקרונותיה הבסיסיים של השיטה. במוקד הסדנה - שלוש התנסויות מעשיות בתרגול תנועה, התנסויות שתאפשרנה למשתתפות-ים "לטעום" מכל אחד מערוצי הביטוי התנועתי - הפיזי, המושגי והכתבי, ולחוות את הערך המוסף של הצמיחה הקואורדינטיבית. קואורדינציה היא יכולת תנועתית מרכזית הכוללת מרכיבים כגון מהירות תגובה, קצב, שיווי משקל והתמצאות במרחב. היא מתייחסת לביצוע מתואם ומבוקר של תנועות בין איברי גוף שונים, ומתפתחת באמצעות תרגול. פעילות גופנית קואורדינטיבית דורשת תהליכים קוגניטיביים ותפיסתיים ברמה גבוהה, כגון קשב ועיבוד מידע חזותי ומרחבי, ביחס לפעילות גופנית שאינה קואורדינטיבית.

מחקרים עדכניים ביותר מצביעים על כך שתרגול תנועתי הדורש מעורבות קוגניטיבית גבוהה (cognitively engaging exercises) הוא בעל ההשפעה החיובית ביותר על תפקודים קוגניטיביים. בשל הדרישות התנועתיות קוגניטיביות שבו, תרגול קואורדינטיבי יכול לשמש כאחד מתוך ארגז הכלים של מורות ומורים, מרצות ומרצים, בכיתות הלימוד השונות. ניתן להשתמש בו כהפוגה קצרה בזמן שיעור לשם יצירת למידה מרווחת או בזמנים אחרים (לדוגמא בתחילת שיעור או בפתיחת יום הלימודים) בכדי להפיק את היתרונות הגלומים בסוג תרגול כזה. השיטה יצאה לאור בספר המאגד את התרגילים התנועתיים כמכלול, ומשלב הסברים על השיטה והרחבות תיאורטיות המציגות הקשרים נוספים, כגון ההשפעה של תרגול קואורדינטיבי על המוח (שליט וספיר, 2025).

*לא נדרש ידע קודם בתנועה רק מוכנות להתנסות מעשית-תנועתית.

בטי שרייבר, איילת ויצמן, שילוב רובוטים חינוכיים לפיתוח ויסות רגשי ועיכוב תגובה אצל לומדים עם צרכים ייחודיים

מבוא ומטרות המחקר: ההצעה הנוכחית מציגה מודל פדגוגי-מחקרי ייחודי שפותח בתוכנית לתואר שני בטכנולוגיה בחינוך, המשלב בין סמינריון מעשי לסמינריון מחקר. על פי מודל זה, נערך תהליך של היכרות עם מגוון רובוטים חינוכיים והתאמתם לעבודה עם לומדים בעלי צרכים ייחודיים בגן הילדים ובבית הספר. במקביל להיכרות עם הרובוטים והפעלתם, הסטודנטיות מתכננות ומיישמות מחקר פעולה או מפתחות תוכנית הוראה ייחודית. מטרתן היא להבין את סגולותיו של השימוש ברובוט לימודי לצורך פיתוח יכולות של עיכוב תגובה וויסות רגשי אצל לומדים עם צרכים ייחודיים (הפרעת קשב, אוטיזם והפרעות נפשיות), תוך התאמת ההתערבות לצרכיו האישיים של כל לומד.

מתודולוגיה: המתודולוגיה המשותפת לכלל העבודות היא מחקר פעולה איכותני-יישומי, המאפשר בחינה מעמיקה ועיצוב תוכניות התערבות דינמיות. כל מחקר או תוכנית הוראה התמקדו בעבודה פרטנית או בקבוצה קטנה (בין ילד אחד לשלושה ילדים), במטרה לזקק תובנות תהליכיות. ההרצאה תאגד ארבעה מחקרי פעולה שנערכו בסביבות חינוכיות מגוונות:

- מרים גיא: שימוש ברובוט Tale-Bot לתרגול עיכוב תגובה אצל ילדים עם ADHD בגן ילדים.
- עדי חסון: שילוב רובוט בבית ספר יסודי לפיתוח עיכוב תגובה בקרב תלמידים עם ADHD.
- יעל כהן: פיתוח תוכנית הוראה מתווכת-רובוט לקידום עיכוב תגובה וויסות רגשי אצל ילד המתמודד עם הפרעות נפשיות.
- יעל זיידר: פיתוח והערכת תוכנית הוראה מבוססת-רובוט לשיפור ויסות רגשי ועיכוב תגובה בקרב ילדי גן עם אוטיזם (ASD).

ממצאים עיקריים ומסקנות: בארבעת המחקרים נמצא כי בקרב המשתתפים ניכרה מעורבות גבוהה במשימות עם הרובוט, אשר תרמה לתרגול מוצלח של מיומנויות עיכוב תגובה. בנוסף, נצפתה יכולת לרסן תגובות רגשיות גם במצבי תסכול, למשל כאשר הרובוט לא הצליח במשימה עקב הגדרה שגויה מצד הילדים.

שילוב הרובוט בתהליך ההתערבות יצר מסגרת חדשנית ובטוחה, שאפשרה ללומדים לפתח בהדרגה יכולות רגשיות, קוגניטיביות וחברתיות. כבר במפגשים הראשונים ניכר כי הרובוט נתפס כשותף אינטראקטיבי שעורר סקרנות ועניין, ופתח בפני הילדים צוהר להתנסות בדרכי הבעה חדשות.

מעבר לכך, הצביעו המחקרים על האפקטיביות של העבודה עם הרובוט בקידום תפקודים ניהוליים מגוונים. בכל העבודות נמצא כי הילדים פיתחו תפקודים ניהוליים נוספים על אלו שאליהם כיוון המחקר, כגון יכולות תכנון, גמישות מחשבתית ובקרה. העבודה עם הרובוט יצרה אווירה משחקית מתובלת בהומור, שתרמה להנאה רבה מתהליך הלמידה. יתרונות נוספים שנמצאו כוללים את היכולת להתאים את סוג הרובוט ואת אופן תכנותו לכל גיל ולכל צורך, יחד עם התיווך הצמוד של הגננת או המורה.

במפגש נדון בתרומת מחקרי הפעולה לגישור בין טכנולוגיה לחינוך מיוחד, וביתרון של המודל האקדמי המכשיר סטודנטיות כ"מורות-חוקרות" המשנות את המציאות בשטח.

4. מי שלא מביט: מפסיד את כל היופי

יו"ר: מירב אלמוג

שחר מרכוס,

יופי נזיל

יופי נזיל FLUID BEAUTY - תערוכת יחיד: שחר מרכוס | אוצרת: מרינה פוזנר
מפגש אמנותי עם נשיות, זיקנה, יופי וזמן ההרצאה תסקור את פרויקט הצילום "יופי נזיל" אשר הוצג בפסטיבל הצילום הישראלי בנובמבר 2025.

סדרת עבודות הצילום "יופי נזיל" היא הזמנה להתבונן בכוח ובפואטיקה של הארכיטיפ הנשי כפי שהוא בא לידי ביטוי אצל נשים בגילאי ה-80 וה-90. הפרויקט, שנוצר בשיתוף עם עמותת "עמך", אינו רק תיעוד של היסטוריה אישית אלא חגיגה של חיים, זיכרון וטרנספורמציה.

העבודות מאירות נשים שורדות שואה הנמצאות בשלבים המאוחרים של חייהן, ומעניקות להן מקום של כבוד דרך מרחב המהדהד סצנות איקוניות מתולדות האמנות. נוצרו כך רגעי זמן המאפשרים הנצחה והאדרה, תוך חשיפת המתח שבין האלמותי לארעי - בין הרצון לשמר לבין הטבע החולף של הגוף והחומר.

הצילומים מזכירים דיוקנאות קלאסיים שיועדו לבני המעמדות הגבוהים, אך הם "משובשים" באמצעות חומר מפתיע: בצק נא ולבן, שעוצב לכדי אביזרי לבוש - כובעים, צעיפים וצווארונים. האמן הרב-תחומי שחר מרכוס מוצא בבצק שותף ליצירה, כפי שעשה בעבודותיו הראשונות שחקרו את גופו עם חומרים מתכלים. הבצק, כחומר חי המתפשט ומתייבש עד כלייתו, משמש מטפורה למחזוריות החיים ולמתח שבין צמיחה להתפוררות. נוכחותו כפרט חגיגי מעניקה לפורטרטים שכבה נוספת של שבריריות וחוסן, רוך ועוצמה. הבצק כאן אינו נועד לאכילה אלא הופך למתווך של רעיונות מורכבים. הוא חומר חד-פעמי המשתנה עם הזמן, ממש כמו הזיכרון ועל ידי הפיכתו לפרט לבוש, מרקוס מפלרטט עם תולדות האמנות, והופך חומר ארעי לנצחי.

הפרויקט נולד מתוך שיתוף פעולה רגיש עם עמותת "עמך", המלווה ניצולי שואה. לקראת כל צילום עברה המשתתפת הכנה אישית של לבוש, איפור ושיער, והוצבה בסצנה ניטרלית המדגישה את החיוניות ואת העוצמה השקטה של גילה. הדיוקנאות, שצולמו בסטילס ווידאו, שואפים לשמר לא רק את דמותן של הנשים, אלא גם את רוחן כסמל - רוח הנחישות, ההמשכיות והחוסן של מי ששרדו את תלאות ההיסטוריה. באמצעותם מתאפשר להעניק לנשים אלה מקום של כבוד בזיכרון הקולקטיבי ולחגוג את תרומתן לנרטיב האנושי.

בעידן שמקדש יופי נעורים ונצחיות, התערוכה מציעה חזון חלופי ומעודדת אותנו לדמיין יחד מציאות מבוססת על אמפתיה, כבוד והנצחת קולות שעלולים להישכח הנרטיב האוצרותי חותר לתפיסת ה"נשגב" - חוויה המתאגרת את גבולות התפיסה שלנו ליופי הייחודי שבזיקנה ובטבע ההשתנות. סדרת העבודות מחזירה את המבט אל הכוח הפנימי של נשים, כוח החיים שלעומת החומר הפיזי אינו מתכלה.

*הפרויקט נוצר בשיתוף פעולה עם האמנית והאוצרת מרינה פוזנר והקונדיטורית ענת הוצלר.

יותם שטיינבוק,

הכשל החינוכי של סוקרטס

נהוג לראות בסוקרטס, ובמידה רבה של צדק, מחנך מופתי. אפלטון מתאר אותו כמי שסייע לתלמידיו "ללדת" את רעיונותיהם, תוך שהוא מפציר בהם להיות מוסריים ולדאוג לנשמותיהם, במקום לכסף, לכוח או לכבוד. גם שיטתו החינוכית - ה"אלנכוס", או הדיאלוג הסוקרטי - זכתה למעמד קנוני בתולדות הפילוסופיה והחינוך. מהפכנותו החינוכית וייחודיות גישתו הפילוסופית מודגשות בכתבי אפלטון באמצעות השוואתו לאזרחי אתונה איתם הוא משוחח, שברוב המקרים לא מצליחים לרדת לסוף דעתו, לא מסכימים עם עמדותיו, מתייחסים אליו בביטול ובסופו של דבר אף גוזרים עליו מיתה.

אפלטון מציג את הכישלונות החינוכיים של סוקרטס כנובעים באופן בלעדי מאשמת בני שיחו: מנן היה עקשן ולא הסכים לוותר על גישתו המתנצחת; אלקיביאדס, לבושתו, לא מצא את הכוחות לוותר על מעמדו ועל כבודו בעיני החברה; לאותיפרון נמאס לשוחח על דברים ברומו של עולם, והוא היה צריך למהר למשפטו וכו'. שוב ושוב מעדיפים אזרחי אתונה את עמדותיהם של "הספנים המשתלטים", תוך שהם מזלזלים ב"קברניט האמיתי". האתונאים, כך עולה מדברי אפלטון, פשוט לא מסוגלים או לא מעוניינים להתחנך בדרכו של סוקרטס. אולי זו הסיבה, שכשאפלטון מתאר את המדינה האוטופית, הוא מסביר כי יש לסלק ממנה את המבוגרים ולהשאיר אך ורק ילדים עד גיל 10, שעדיין לא "הושחתו" על ידי תפיסת העולם הרווחת.

לדעתי, הסיבה לכישלון החינוכי של סוקרטס, שונה. בעוד שאין ספק שהאתונאים התקשו לקבל את גישתו הפילוסופית והחינוכית הקיצונית והייחודית של סוקרטס, אני חושב שבסה"כ הוא זכה להקשבה וניתנו לו הזדמנויות רבות לקיום דיאלוגים חינוכיים. אני טוען, שהכשל החינוכי נמצא דווקא בצד של סוקרטס. סוקרטס נוטה לדחוק את בני שיחו אל הקצה. הוא מבלבל אותם, גורם להם להגיד דברים שלא התכוונו לומר, פעמים רבות מגחיק אותם ולבסוף נוזף בהם על אי הרצינות של טיעוניהם או על חוסר הרצון שלהם ללמוד. בעוד שקל להתפעל ממחויבותו לחקר האמת, אין ספק שמיומנויותיו הפדגוגיות לוקות בחסר. לקות, שאפלטון ממעט להתייחס אליה, ובעקבותיו גם חוקרי סוקרטס רבים לאורך השנים.

ברצוני להציב את הכשל החינוכי של סוקרטס לבחינה, לבחון כיצד הוא מופיע במקרים שונים ולחשוב מה גורם לו ומה מאפשר אותו. לבסוף, אני רוצה להציע פתרון, המבוסס על הכתבים החינוכיים של תאודור ו. אדורנו, שמציע גישה מעניינת לשיחה חינוכית נכונה, גם ובעיקר עם אנשים שסיכויי הצלחת המעשה החינוכי איתם נמוכים במיוחד. אני חושב שהתייחסות לכשל החינוכי של סוקרטס ככזה, וניסיון לבחון אותו מחדש, עשויים להועיל גם לחוקרי הפילוסופיה של סוקרטס וגם לאנשי ולחוקרי חינוך, המתמודדים עם דילמות שכאלה באופן יומיומי.

דלית וסרמן-אמיר,

רשת המשמעויות של השורש יד": הודיה, וידוי, הודאה ותודה

השורש יד"י הוא בעל תפוצה רחבה במקרא ובלשון חז"ל, והוא בעל משמעויות שנראות רחוקות זו מזו. המחקר בוחן את המעמד הפוליסמי של שורש זה ואת ההתפצלות לשמות עצם שנראים רחוקים זה מזה: הודיה, וידוי והודאה בטעות. חקירת הפוליסמיה של השורש בכליה של הסמנטיקה הקוגניטיבית מצביעה על קשרים מושגיים ותבניות היגיון שנמצאות בתשתית של התזוזות הפוליסמיות. חקירה כזו מגלה שמשמעויות אלה אינן כה רחוקות, אלא הן צמחו מתוך מסגרת מושגית אחת¹ שקשורה למושג ההכרה, ובתוך מסגרת זו - לגורם המגיע אל ההכרה, לישות שאליה מופנית הצהרה - הנמען, ולתוכן ההכרה עצמו. לפי גישת הפרופיילינג (ההבלטה)², אפשר לראות את הודיה, וידוי והודאה כהבלטות שונות של מסגרת בסיסית זו של תכני הכרה והבעה. בצד ממצא זה מתברר כי המעבר מהמשמעות המקראית המוחשית של תודה כזבח לקול תודה ולאמירת תודה בלשון ימינו הוא תהליך של מטונימיה, חילון וסובייקטיביזציה³ מהפעולה הפולחנית של הקרבת הקורבן כביטוי להודיה על חסדי האל אל הפעולה הנלווית, האמירה שבזיקה ליחסים שבין אדם לחברו.

מקורות

Fillmore, C.J. (1977). Topics in Lexical Semantics, in Cole, P. (ed), Current issues in Linguistics theory, Bloomington, Indiana, Indiana University Press, 76-138.

Fillmore, C.J. (1982). Frame semantics, in The Linguistics Society of Korea (ed.), Linguistics in the Morning Calm, Seoul, Hunshin, 111-137.

Langacker, R. (1991). Concept, image and symbol. Berlin, New York, Mouton de Gruyter.

Traugott, E. (1989). On the rise of epistemic meaning in English: an example of subjectification in semantic change. Language, 65(1), 31-55.

¹ פילמור 1977, 1982

² לאנאקאר, 1991

³ טראוגוט, 1989

רותם פרץ,

"ולי, אין שני שולחנות כתיבה, וגם האחד שיש לי, קורס תחת עומס הזהויות הכפולות": על פרסונת המחבר של אמנון נבות

בהרצאה אבקש לדון בפרסונת המחבר של אמנון נבות (1952-2017), המורכבת הן מדמותו כמבקר ספרות הן מדמותו כסופר. נבות שנודע בעיקר כמבקר חריף של הסיפורת העברית ושל מיצגיה משנות השמונים של המאה העשרים ואילך, פרסם במהלך חייו חמישה ספרים: עונת המלכים (1983), טיסת מכשירים (1988), לוכדי עריקים (1992), מקראות ישראל (2008) וגמר חשבון (2017).

אני אבחן את דמותו כמבקר ספרות שראה עצמו ממשיך דרכם של יוסף חיים ברנר וברוך קורצווייל, אזקק את הערכים האסתטיים שעל פיהם ערך את שיפוטו הספרותי, כפי שהם באים לידי ביטוי בביקורותיו, ואבחן את מידת ההתכתבות בין עמדותיו הביקורתיות לבין יצירתו הפרוזאית.

עוד אעסוק בתדמית הציבורית שדבקה בנבות, כמבקר חריף ולעיתים מעורר מחלוקת - בעקבות סגנונו הישיר, שפתו התקיפה והבוטה לעיתים ובעקבות הפולמוסים הפומביים שניהל מעל דפי העיתון עם דמויות שונות מהרפובליקה הספרותית (בגין תדמיתו הנוקשה אף זכה, בהלצה, בכינוי "אמנון נבוט"). בהקשר זה אדון בשיוכו של נבות לחבורת כתב העת עכשיו בעריכת פרופ' גבריאל מוקד ובמתח ששרר בינו לבין חברי אסכולת תל אביב, ובפרט מייצגה המרכזי פרופ' מנחם פרי - מייסד כתב העת סימן קריאה ועורכם הספרותי של סופרים מובילים שנבות ביקר בחריפות, דוגמת דוד גרוסמן ויהודית קציר. על רקע זה, ובהשראת מושג המחבר לפי מישל פוקו, המגדירו כמנגנון תרבותי המתווך בין היצירה לבין דרכי הקריאה, ההערכה והבניית המשמעות, אבחן את פונקציית המחבר של אמנון נבות, ואשאל ואשאל כיצד השפיע שם המחבר "אמנון נבות", המזוהה עם תדמיתו כמבקר, על התקבלות כתיבתו הפרוזאית. בחינה זו תיעשה גם לאור המודל לייצור תרבותי של פייר בורדייה, ומתוך התייחסות למיקומו של נבות בשדה הספרותי הישראלי ולמאבקי הכוח שעיצבו את התקבלותו.

ההרצאה תציג לראשונה מחקר הבוחן את היחס בין שני אפיקי כתיבתו של אמנון נבות - הביקורת והפרוזה, ואת אופני ההתקבלות והקריאה בפרוזה של נבות על ידי הביקורת. מתוך כך תעמיק ההרצאה את ההיכרות המחקרית עם נבות, סופר ומבקר שיצירתו מהווה קול חשוב בתמורות שעברה הסיפורת הישראלית משנות השמונים ואילך.

5. ישן/חדש? מיצרים חיבורים חדשים

יו"ר: מירי יוחנה

חגית הורוביץ,

למידה אנושית מוגברת ותפקידו של המורה כעוגן משמעותי בעידן הבינה המלאכותית

כיצד ניתן לטפח למידה רגשית חברתית ונוכחות אנושית דווקא בעידן שבו הבינה המלאכותית הופכת לשותפה קבועה ואף מעצבת את המרחב הכיתתי? שאלה מרכזית זו מניעה את ההיצג הנוכחי, ומזמינה בחינה מחודשת של תהליכי למידה, של התפתחות מסוגלות אישית, בין אישית ומקצועית, ושל האופן שבו מורים ולומדים מנוטים בתוך מציאות חינוכית פדגוגית המשתנה במהירות.

מתוך עיסוק בשאלות אלו פיתחתי את מודל הלמידה האנושית המוגברת בעידן הבינה המלאכותית (Human Augmented Learning Model). חידושו המרכזי של המודל הוא בהצגת הבינה המלאכותית לא כתחליף למורה או ללומד, אלא כגורם מגביר אנושיות: שותפה לחשיבה, לעיבוד רפלקטיבי וליצירת משמעות. גישה זו מדגישה את מרכזיותו של האדם בתוך הדיאלוג עם מערכות הב"מ כחלק מתהליך של למידה מכוונת עצמית (EEF, 2025), שמשלבת באופן אינטגרטיבי ממדים רגשיים, קוגניטיביים ומטה קוגניטיביים (Flavell, 1976) המעצבים את חוויות הלמידה. כך נוצרת פדגוגיה המרחיבה את יכולות הלמידה האנושיות באמצעות מעורבות רגשית, חשיבה פרשנית תהליכית ופעלנות. הבינה המלאכותית כשותפה מעצימה, והמורה כעוגן האנושי מכוון, מווסת ומעניק משמעות לתהליך הלמידה.

כדי להמחיש את יישום המודל יוצגו ממצאי ביניים משני מחקרי פעולה פעילים. במחקר הפעולה הראשון, שהחל בשנת תשפ"ה עם 14 סטודנטיות מורות בשנתן הראשונה בהוראת ספרות בבית הספר היסודי ונמשך גם בשנת תשפ"ו עם 13 סטודנטיות נוספות, הוקדשה רבע שעה שבועית לכתיבה רפלקטיבית בעקבות ההתנסות בבתי הספר. בסיום שנת תשפ"ה ניתחו הסטודנטיות את הרפלקציות באמצעות כלי בינה מלאכותית בתבנית של מחקר פעולה (צלרמאיר, 2011), כדי להבין את התפתחותן הרגשית חברתית והמקצועית. בשנת תשפ"ו, בקבוצת סטודנטיות נוספת, על רקע התפתחות מהירה של כלי AI, תומלל השיח השבועי והומר לתוצרים חזותיים שהעמיקו את הדיון וסייעו בהמשגת תהליכי הלמידה.

מחקר פעולה נוסף, שאת ממצאיו אני מנתחת בימים אלו, התקיים בשנת תשפ"ו עם 30 תלמידי כיתה י"א במסגרת יחידת הבגרות בעבודות חקר רומן. התלמידים שילבו בכל שלבי העבודה דיאלוג פעיל ומתועד עם כלי בינה מלאכותית, כתיבה רפלקטיבית ותוצרים חזותיים כגון תרשימי זרימה, מפות מושגים ואינפוגרפיקות. שילוב זה העמיק את הפרשנות האישית והקבוצתית ליצירה הנחקרת, ביטא את ההתפתחות הרגשית חברתית של התלמידים וחיבר בין החקר הספרותי לעולמם האישי.

בהיצג זה אדגים כיצד האנושיות ממשיכה לעצב את הלמידה גם בעידן שבו הבינה המלאכותית משנה את גבולות המוכר, וכיצד שילוב מודע, רגיש ומבוקר של טכנולוגיה יכול להעצים את הממד האנושי ולאפשר למידה רגשית חברתית עמוקה, משמעותית ומכוונת אדם.

מקורות

- צלרמאיר, מ' (2011). ניתוח נתונים במחקר פעולה: סיפור מסע לגילוי עצמי. שבילי מחקר 17. עמודים 115-123.
- Education Endowment Foundation. (2025). Metacognition and self-regulated learning: Guidance report.
- Flavell, J. H. (1976). Metacognitive aspects of problem solving. In L. B. Resnick (Ed.), The nature of intelligence (pp. 231-235). Lawrence Erlbaum Associates.

שחם גבע,**"כִּי הָאָדָם יֵרָאֶה לְעֵינָיו" - הוראת המקרא כבסיס לפיתוח חשיבה ביקורתית ונרטיבית בעידן הבינה המלאכותית**

בעידן החזותי של "הפרעת מידע", פייק ניוז ותיבות תהודה של ימינו, אשר לו נוספים תוצרי בינה מלאכותית שונים, יש ופיתוח מיומנויות חשיבה ביקורתית הופך לאחד מתפקידיו הקריטיים של החינוך במדינה יהודית ודמוקרטית. הרצאה זו תציג כיצד מציע המחקר לרתום את כלי הבינה המלאכותית כדי ליצור "חיסון קוגניטיבי" עבור לומדים ולומדות אשר יעזור להם להתמודד עם מציאות זו, ותדגים עיקרון זה דרך המצע האופטימלי לפיתוח חשיבה ביקורתית: הוראת המקרא.

הטקסט המקראי, המתאפיין ביסודו ברב-קוליות (פוליפוניה) ובפערים מובנים, מהווה בסיס טבעי ואידיאלי ליישום "פדגוגיה נרטיבית", שכן הוא תובע מהקורא להתמודד עם עמימות ונקודות מבט סותרות. דרך חקר מקרה של ניתוח דמותו של שאול המלך, אראה כיצד שימוש מכוון בכלי בינה מלאכותית לבניית "נרטיבים מתחרים" - הנשענים על אותם פסוקים בדיוק - הופך את שיעור התנ"ך למעבדה ביקורתית אקטיבית.

בהרצאה אדגים כיצד עימות הלומדים עם סימולציות וויזואליות ואסתטיות קוטביות המופקות טכנולוגית, ולאחר מכן יצירה של תוצרים נרטיביים בעצמם, יכול להכניס להתגבר על האשליה החזותית והאסתטית של המידע המקוון הרווח ברשתות החברתיות ובמדיה. על ידי התנסות זו, התלמידים והתלמידות לומדים "לראות ללב" - לזהות הטיות סמויות ולהטיל ספק במניפולציות. מודל פדגוגי זה ממחיש כיצד דווקא הוראת הטקסט המקראי העתיק יכולה לעזור ולבנות את החוסן והביקורתיות הדיגיטלית הנדרשים בימינו אנו.

אפרת קוצר,

ללמוד איך ללמוד" בשילוב בינה מלאכותית: מודל פדגוגי להוראה בכיתה ההטרוגנית

ההוראה בכיתה ההטרוגנית, המאופיינת בשונות רבה בין הלומדים, היא מהאתגרים המורכבים במערכת החינוך וההשכלה הגבוהה. בהרצאה זו אציג את סדנת האסטרטגיות "ללמוד איך ללמוד" שאני מעבירה בקורס "לקויות למידה והפרעת קשב" מזה מספר שנים. השנה הסדנה עברה התאמה ו"לבשה חליפה חדשה" באמצעות שילוב כלי בינה מלאכותית.

מטרות ורציונל: מטרת הסדנה היא לצייד את הסטודנטים ב"ארגז כלים" של מיומנויות למידה, שיסייע להם בלימודיהם האקדמיים ומעבר לכך, לצייד אותם באסטרטגיות הוראה שיוכלו להתאים לתלמידיהם. הרציונל התיאורטי נשען על גישת "העיצוב האוניברסלי ללמידה" (UDL) הדוגלת במתן מגוון דרכים לייצוג החומר, לביטוי הידע ולמעורבות בלמידה. התאם למודל התבונה הפוליפוני, הדגם כולל הקניה ותרגול של מגוון מיומנויות למידה (איך?) בזיקה לתוכן הנלמד (מה?), כך שכל לומד יכול למצוא את השיטה המיטבית עבורו ובהמשך לעשות בה שימוש גם בתכנים ובהקשרים אחרים. לבסוף, הסדנה פותחה מתוך תפיסה הומניסטית המעצימה את הלומד ומקדמת פיתוח מיומנויות המאה ה-21: היא מאפשרת למידה עצמאית, מותאמת אישית, המקדמת שוויון הזדמנויות, עבודת צוות (בשיטת ה-Jigsaw) ואוריינות דיגיטלית.

הסדנה בנויה מארבעה שלבים של עיבוד חומר:

- הבנת ה"התמונה הגדולה" בכל פרק וסיכום טקסטואלי של עיקרי הדברים.
 - ארגון וייצוג חזותי של החומר במפות חשיבה או באינפוגרפיקה.
 - שימוש ב-AI לייצוג החומר בערוצי למידה שונים: יצירת סרטוני סקירה, פודקאסטים וחידונים.
 - שיתוף והוראת עמיתים: הצגת התוצרים בליווי הסבר מילולי של החומר.
- הערך המוסף של ה-AI והתוצאות: הבינה המלאכותית מאפשרת לסטודנטים לייצר תוצרים רב-ערוציים (חזותיים, שמיעתיים וטקסטואליים) המותאמים אישית לסגנון הלמידה שלהם בקלות וביעילות. תוצאות הסדנה נבדקו באמצעות ניתוח הישגי סטודנטים ומשובים. הממצאים מראים כי 88.5% מהסטודנטים נעזרו בכלי ה-AI באופן קבוע ומשמעותי. 69.2% העידו כי השימוש תרם להבנה עמוקה ולזכירת החומר לקראת המבחן. הכלי הנפוץ ביותר היה יצירת חידונים (96.2%), ואחריו סיכומים של החומר (61.5%). סטודנטים רבים העידו כי הכלים סייעו להם גם בקורסים אחרים.

פוטנציאל העברה: המודל המוצע הוא גנרי וניתן ליישום בכל תחומי הדעת. על סמך הדגם והעקרונות שבבסיסו, מרצים ומורים יכולים לפתח דגמי הוראה ומערכי שיעור נוספים כמענה לצורכי לומדים שונים; שילוב הבינה המלאכותית אינו רק עזר טכני, אלא כלי פדגוגי המאפשר ליישם הלכה למעשה למידה מותאמת אישית, להעצים את הסטודנטים ולהפוך את הלמידה לאקטיבית, חווייתית ורלוונטית.

מקורות:

קוצר, א. (2026) 'ללמוד כיצד ללמוד' בראי העיצוב האוניברסלי ללמידה, בתוך: יונדלר, י., אבישר, ג. ווייס, ד. (עורכים). להצמיח לומדים לעתיד שכבר כאן: חינוך פוליפוני במציאות משתנה. הוצאת כרמל.

Kotzer, E. (2025). Learning how to learn' in light of the Universal Design for Learning approach. In Yondler, Y., Avissar, N. & Weiss, D. (Eds.), Cultivating Future-Oriented Learners: Polyphonic Education in a Changing World. Springer Nature.

6. המורה ואני: פיתוח זהות מקצועית

יו"ר: איילת יריב

סאוסן שלבי,

זהות מקצועית בקרב מנהלי בתי ספר בראשית דרכם והתמודדותם עם אתגרי ניהול

מנהל בית-הספר מופקד על תחומים רבים המתנהלים בבית הספר, מבינם קבלת החלטות אחראיות בתחום הניהולי, המערכתי, הבין-אישי, החינוכי, והפדגוגי (Leithwood et al., 2020). ראוי להוסיף, כי ניהול בית ספר נחשב לתפקיד מורכב ומאתגר במיוחד כשמדובר בשלב הכניסה אליו - שלב ה-induction (Walker & Quin, 2006). בהיעדר ניסיון ניהולי מעשי, המנהל המתחיל בראשית דרכו טרוד בביסוס מנהיגותו הארגונית והפדגוגית, הוא נדרש להתמודד עם אחריות גדולה, להפגין יכולות ביצוע גבוהות (Schechter, 2014; Lee, 2015), ובפיתוח תחושת מסוגלות ניהולית, ובהשגת לגיטימציה (לוריא, לוי וכן צור, 2011). בנוסף לאתגר מרכזי של הגדרת זהותו המקצועית, אשר הוא מצליח לגבש תוך כדי התמודדות עם חוויות, קונפליקטים, אתגרים וציפיות סביבתיות (מגן-נגר ושטיינברגר, 2016).

מטרת המחקר הייתה לבחון את תפיסת מנהלי בתי-הספר המתחילים את זהותם המקצועית. כמו כן, להבין לעומק, כיצד זהותם המקצועית מסייעת להם להתמודד עם אתגרי ניהול.

שאלת המחקר המרכזית: מהו תפקידה של הזהות המקצועית בקרב מנהלים מתחילים בעת התמודדות עם אתגרי ניהול?

המחקר בוצע בשיטה איכותנית בגישה קונסטרוקטיביסטית-פרשנית, שמטרתה להעניק קול למשתתפים ולתאר את המציאות מנקודת מבטם. כלי המחקר היה ראיונות עומק חצי-מובנים עם 14 מנהלי בתי ספר בראשית דרכם. המבוססים על מדריך שכלל 12 שאלות פתוחות, לצד שאלות המשך שנוספו בהתאם לזרימת השיחה. דוגמאות לשאלות: כיצד אתה מגדיר את הזהות המקצועית שלך? מהם האתגרים המרכזיים עמם התמודדת עם קבלת התפקיד?

מהניתוח התמטי עלו שלושה צירים מרכזיים:

1. תפיסת הזהות המקצועית ניהולית בקרב מנהלי בתי ספר מתחילים - מחויבות ואחריות מנהיגותית, מסוגלות להוביל ולהעצמת הצוות החינוכי.
2. פרקטיקות להתמודדות עם אתגרי ניהול - שיתוף פעולה ועבודת צוות, תקשורת בונה עם הקהילה הבית ספרית (מורים, תלמידים והורים), הקשבה ועריכת רפלקציה אישית.
3. תובנות לעתיד - פיתוח כלים להתמודדות עם אתגרי ניהול, העמקת שיתופי פעולה בין-מערכתיים להעצמת וטיפוח מנהלים מתחילים.

המחקר בוצע בהתאם לכללים האתיים הנהוגים במחקר איכותני. המשתתפים נתנו הסכמה מדעת לאחר שהוסברו להם מטרות המחקר, אופיו והאפשרות לפרוש בכל שלב. נשמרה סודיות מוחלטת בנוגע לזהותם של המראיינים ומקומות עבודתם, והמידע שנאסף נשמר באופן מאובטח תוך שמירה על פרטיותם.

6

התרומה המרכזית של המחקר היא בהבנת תפיסת מנהלי בתי ספר בראשית דרכם את זהותם המקצועית, ובהצגת המלצות לפיתוח הכשרה וכלים לטיפול מנהיגות חינוכית בקרב מנהלי בתי ספר מתחילים, מצב שיכול לסייע להם בהגדרת זהותם המקצועית בצורה יציבה וברורה, שאמורה לתרום להם בהתמודדות יעילה עם מגוון אתגרים ניהוליים.

המחקר בוחן את הפוטנציאל הגלום בשילוב מושכל של טכנולוגיות בינה מלאכותית בתכניות ההכשרה, כאסטרטגיה ללמידה מתמשכת, לפיתוח כישורים תקשורתיים, ולעיצוב זהות מקצועית - החל משלב ההכשרה האקדמית ועד לעבודה המעשית בשדה החינוכי. בנוסף, המחקר שואף להאיר את הצרכים הייחודיים של סטודנטיות במסלולי הכשרה מגוונים, תוך התחשבות בניסיון המקצועי הקודם ובתפקיד שהן ממלאות בפועל (למשל: סטודנטיות, סייעות, מורות מחליפות).

איריס סבן, לינור הדר,

פירוק מושג הגמישות בלמידה מקצועית של מורי תרבות יהודית-ישראלית

המחקר בוחן כיצד גמישות באה לידי ביטוי כפרקטיקה חיה בקהילה מקצועית וולונטרית של מורים המבוססת על פלטפורמת הוואטסאפ. הקהילה שנחקרה היא קהילת מורי תרבות יהודית-ישראלית בחטיבת הביניים שהוקמה עם השקת המקצוע כמקצוע חובה חדש מטעם משרד החינוך. רבים מן המורים החלו ללמד את המקצוע ללא הכשרה מקצועית והקהילה שימשה עבורם פלטפורמה מרכזית ללמידה. הלמידה הונחתה על ידי מנחים ויוצרי תוכן וכללה שגרות קבועות - תכנים קצרים שנשלחו מדי שבוע באופן א-סינכרוני שליוו את המעורבות והלמידה הספונטנית של המורים.

אף שגמישות מוכרת כאחד היתרונות המרכזיים של למידה מקוונת (Bragg et al., 2021), תפקידה ברשתות מקצועיות של מורים ומורות עדיין לא נחקר דיו.

מחקר זה מתמקד בשנת פעילות אחת מתוך מאגר הנתונים הרחב וכולל ניתוח של 2307 פוסטים שסווגו ל-349 שיחות בין 146 מורים. שיחה הוגדרה כיחידת שיח בעלת רציפות תמטית, גם כאשר התקיימו הפסקות בזמן או אם הצטרפו משתתפים חדשים.

הגמישות אופיינה ונמדדה באמצעות שלושה ממדים:

1. ממד הזמן - באילו זמנים משתתפים המורים בקהילה ובאיזו מידה ההשתתפות מתרחשת מחוץ למסגרות הזמן הפורמליות של בית הספר באמצעות סטטיסטיקה תיאורית.
2. ממד הרצף - כיצד שיחות נמשכות או חוזרות לאורך זמן? באמצעות הבחנה בין שיחות חוזרות ולא חוזרות.
3. ממד המבנה - כיצד נוצרים קשרים בין שיחות על ידי מורים המשתתפים בשיחות מרובות, ומה ניתן ללמוד מזה על דפוסי הרצף בקהילה? באמצעות מיפוי של קשרים בין השיחות בניתוח רשת (SNA).

הממצאים מצביעים על גמישות זמנית משמעותית, כאשר כשני שלישי מהפוסטים נכתבים מחוץ לשעות הלימודים ומעל 25% במהלך חופשת הקיץ. בנוסף, למרות ששיחות חוזרות היוו רק 11% מכלל הדיונים הן יצרו 25.4% מהפוסטים והיו ארוכות יותר באופן מובהק סטטיסטית. בניתוח הרשת נמצא כי שיחות חוזרות מוקמו בליבת הרשת, חיברו בין מורים ושמרו על הדיאלוג מתמשך ביניהם.

ממצאים אלה מראים שגמישות היא לא תכונה עיצובית סטטית או מאפיין טכנולוגי, אלא היא פרקטיקה דינמית ומובנית חברתית, המאפשרת למורים להשתתף, לחזור לשיחות ולבנות למידה מקצועית מתמשכת בשגרת ההוראה שלהם. בהצגת המחקר בסגנון פצ'ה-קוצ'ה - אציג את הקהילה, שיחה חוזרת אחת מתוך כלל השיחות וממנה תעלה שאלת המחקר, המתודולוגיה והממצאים.

אחלאם ענאבוס, ביטל אמיר, כרמית בנבנישתי, חוה אביטל, איריס שרייבר, שירלי אסתר כהן

תפיסות מורי מתמטיקה לגבי הידע הנדרש להוראת נושא חדש בתוכנית הלימודים

מחקר זה בוצע בשנה בה הוחל שינוי מהותי בתוכנית הלימודים במתמטיקה לחטיבה העליונה בישראל, ובחן כיצד מורים תופסים את הידע הנדרש להוראת נושא מתמטי חדש. שינויים בתכניות לימודים מציבים בפני מורים אתגר מקצועי רב-ממדי. מעבר לצורך בשליטה בתוכן חדש, שינויים אלו מערערים הרגלי הוראה קיימים ומעוררים דילמות פדגוגיות (Johnson & Fitzmaurice, 2025). השינוי בישראל הציב דוגמא בולטת לאתגר כזה כשהוכנס נושא הרגרסיה הלינארית לתוכנית הלימודים במתמטיקה חט"ע, נושא שלא נלמד קודם לכן מעולם בישראל. מחקר זה בוחן את תפיסותיהם של מורים למתמטיקה ביחס למרכיבי הידע ההכרחיים להוראת נושא חדש. הידע אליו התייחסו המורים נבחן במסגרת תיאורטית שפיתחו בול ועמיתיה (Ball et al., 2008) המציעה הבחנה בין שני מרכיבי ידע חיוניים להוראת מתמטיקה: (1) ידע תוכן (Subject Matter Knowledge- SMK), הכולל ידע תוכן שגרתי (CCK) ידע רוחבי (HCK) וידע תוכן ייחודי למורים (SCK), ו-(2) ידע פדגוגי תוכני (Pedagogical Content Knowledge- PCK), הכולל ידע תוכן והוראה (KCT), ידע תוכן ותלמידים (KCS), וידע על תוכנית הלימודים (KCC).

בעוד שהמסגרת של בול מציגה מספר מרכיבים של ידע של מורים ומדגישה את חשיבותם להוראה יעילה, פחות ידוע על האופן שבו המורים עצמם מתעדים מרכיבים אלה כאשר הם מתמודדים עם תוכן לא מוכר. מחקר זה בדק אם כאשר מורים נדרשים ללמד נושא חדש לחלוטין, תפיסותיהם לגבי הידע ההכרחי להם מתועדות מחדש. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים עם ארבעה-עשר מורים ותיקים בהוראת מתמטיקה, ממגזרים שונים, שלימדו בפעם הראשונה רגרסיה לינארית. הניתוח בוצע בשיטה דדוקטיבית תוך שימוש בהשוואה מתמדת לזיהוי דפוסים בתפיסות המורים. גובשו קטגוריות מרכזיות בהתאם למסגרת התיאורטית של המחקר.

ממצאי המחקר מעלים כי המורים מייחסים חשיבות רבה לידע תוכן שגרתי וייחודי, לידע לגבי הוראה, ולידע לגבי תלמידים. המורים מייחסים חשיבות פחותה בהרבה לידע לגבי תוכנית הלימודים ולידע רוחבי. כמו כן נמצא כי מבחינת המורים ישנה מורכבות רבה ברכישת ידע חדש: בעוד רכישת ידע תוכן וידע הוראה הייתה קלה יותר, הרי שרכישת ידע לגבי תלמידים נראתה להם בלתי אפשרית. הם הדגישו כי לדעתם, הבנת קשיי למידה ושגיאות אופייניות של תלמידים מתגבשת בעיקר דרך התנסות מעשית בפועל בכיתה, ולא בלמידה תיאורטית מקדימה. ממצא בולט בתחום ידע לגבי והוראה, הוא החשיבות שמייחסים המורים לייצוגים ויזואליים ודוגמאות מחיי היום יום, לצד שימוש בכלים דיגיטליים.

על ידי בחינת נקודות המבט של מורים בנקודת המפגש עם תוכן חדש לחלוטין, מחקר זה עשוי לתרום להבנה מעמיקה יותר של הקשר הדינמי בין ידע מורים, אמונות ושינוי בתוכנית הלימודים. לתרומה זו השלכות לתהליכי הכשרת מורים, תהליכי הטמעה של תוכניות לימודים, ותכנים המודגשים במסגרות הדרכה והשתלמויות של מורים.

מקורות:

Ball, D. L., Thames, M. H., & Phelps, G. (2008). Content knowledge for teaching: What makes it special? *Journal of Teacher Education*, 59(5), 389-407. <https://doi.org/10.1177/0022487108324554>

Coker, H., Kalsoom, Q., & Mercieca, D. (2024). Teachers' use of knowledge in curriculum making: Implications for social justice. *Education Sciences*, 14(1), 3. <https://doi.org/10.3390/educsci14010003>

Johnson, P., & Fitzmaurice, O. (2025). Navigating mathematics curriculum reform: teachers' efforts and implementation challenges. *Journal of Curriculum Studies*, 1-25. <https://doi.org/10.1080/00220272.2025.2495973>

סבב שני: 12:30-14:00

7. חינוך מכיל: רשת הפקולטה לחינוך ב'

יו"ר: ורד שומרון

עדי שרעבי, ורד שומרון, אפרת קוצר, טל רגב, רינת שחף ברזילי, הסתגלות אקדמית ורגשית-חברתית של סטודנטים עם לקויות למידה והפרעת קשב בעידן הבינה המלאכותית

עקרונות החינוך המכיל מדגישים את זכותם של כלל הסטודנטים להשתתפות מלאה ושוויונית במערכת ההשכלה הגבוהה. עם זאת, סטודנטים עם לקויות למידה והפרעת קשב ממשיכים להתמודד עם אתגרים אקדמיים, רגשיים וחברתיים המשפיעים על השתלבותם, תחושת המסוגלות שלהם והצלחתם בלימודים. במקביל, התפתחות המהירה של כלי בינה מלאכותית יוצרת הזדמנויות חדשות ללמידה, להתמודדות עם קשיים אקדמיים ולחיזוק עצמאותם של לומדים, אך גם מציבה שאלות חדשות בנוגע לאופן שבו סטודנטים עם צרכים מגוונים תופסים ועושים שימוש בכלים אלה.

מטרת המחקר היא לבחון את ההסתגלות האקדמית והרגשית-חברתית של סטודנטים לתואר ראשון עם לקויות למידה והפרעת קשב, תוך התמקדות בקשר שבין השימוש בבינה מלאכותית לצורכי למידה לבין גורמי חוסן והצלחה אקדמית. באופן ספציפי, המחקר בוחן את הקשרים בין תפיסות השימוש בבינה מלאכותית לצורכי למידה לבין תחושת מסוגלות אקדמית, גריט (Grit), תקווה והישגים אקדמיים. בנוסף, המחקר מבקש לבחון את ההתאמות והתמיכות הניתנות לסטודנטים עם לקויות למידה והפרעת קשב באקדמיה, תוך התייחסות להיבטים השוואתיים ובינלאומיים.

המחקר מבוסס על מתודולוגיה משולבת (Mixed Methods) הכוללת רכיב כמותי ורכיב איכותני. במסגרת המחקר יועברו שאלונים לכ-200 סטודנטים ממוסדות שונים להשכלה גבוהה, מהם לפחות 100 סטודנטים עם לקויות למידה והפרעת קשב, ולפחות 100 סטודנטים ללא לקויות, לצורך השוואה בין הקבוצות. בנוסף, ייערכו כ-40 ראיונות עומק חצי-מובנים, אשר יאפשרו הבנה מעמיקה של חוויות הלמידה, השימוש בבינה מלאכותית ותפיסות התמיכה וההכלה באקדמיה.

המחקר מתבצע במסגרת רשת המחקר של הפקולטה לחינוך בנושא "חינוך מכיל", ומבקש לתרום להבנת הגורמים המסייעים להשתלבותם ולהצלחתם של סטודנטים עם לקויות למידה והפרעת קשב בעידן הבינה המלאכותית. בכנס יוצגו ממצאים ראשוניים מן המחקר, המצוי כיום בשלב איסוף הנתונים.

אורית שלח ענבר, גליה רן כשכש, מעין בלומנפלד, מאיה מטרסו, נגם בראנסה,

מקומה של תנועת נוער "כנפיים של קרמבו" בהתפתחות האישית והמקצועית של בוגרי התנועה

מחקר זה, הנערך בשיתוף פעולה בין רשת המחקר של הפקולטה לחינוך בסמינר הקיבוצים לבין תנועת הנוער "כנפיים של קרמבו", מבקש לבסס באופן אמפירי ומדעי את תרומתה של פעילות חברתית מכילה על התפתחותם האישית והחברתית של משתתפיה. תנועת "כנפיים של קרמבו" היא תנועת נוער ישראלית ייחודית המשלבת ילדים ובני נוער מהחינוך הכללי ומהחינוך המיוחד (עם וללא מוגבלויות) בפעילות מעצימה. מטרתו המרכזית של המחקר הנוכחי היא לשרטט את חוויית ההשתתפות של בוגרי התנועה, ולאפיין את מקומה של הפעילות בתהליכי גיבוש הזהות של הבוגרים ובהתפתחות הקריירה שלהם בטווח הארוך, תוך התמקדות בהיבטים תעסוקתיים, משפחתיים, חברתיים ואזרחיים.

לשם כך, המחקר נשען על מתודולוגיה משולבת (Mixed Methods) המשלבת כלים כמותיים ואיכותניים. החלק הכמותי כולל העברת שאלונים ייעודיים הבוחנים משתני מפתח מגוונים, בהם: מדדי התמדה וחוסן (גריט), תחושת העצמה והשפעה, זהות מקצועית, תפיסת שליחות וחיפוש אחר משמעות בחיים. החלק האיכותני מבוסס על ראיונות עומק מובנים למחצה המלווים בניתוח נרטיבי, ובוחנים את המניעים להצטרפות, חוויית ההשתתפות בפועל, השפעת התנועה על קבלת החלטות וסיפורי החיים של הבוגרים. על מנת לתקף את הממצאים ולחדד את תרומתה הייחודית של התנועה, מערך המחקר כולל קבוצות השוואה מורכבות: הבחנה בין בוגרי התנועה עם מוגבלות לבוגרים ללא מוגבלות. מעבר לתרומתו המדעית של המחקר לחקר תהליכי שילוב והכלה והתפתחות קריירה וזהות, יוצגו בדיון סוגיות מתודולוגיות ואתיות מורכבות הנוגעות להנגשת כלי מחקר לאוכלוסיות מגוונות, וגיוס שותפים במחקר שדה רגיש מסוג זה. בכנס יוצגו ממצאים ראשוניים מן המחקר, המצוי כיום בשלב איסוף הנתונים.

שוש לשם, תמי זיפרט, הילה שנהב, גבי לנדלר פרדו, תלמה פלורנטין, חינוך מכיל בעת משבר: תפיסות, עמדות ופרקטיקות של צוותי חינוך בגיל הרך

חינוך מכיל מובן כתהליך מתמשך של שינוי מערכתי, שמטרתו לאפשר לכלל הלומדים על כל גיוונם לחוות למידה איכותית ומשמעותית. גישה זו, המבוססת על עקרונות זכויות אדם ושוויון הזדמנויות, מהווה תהליך רציף של רפורמה הדורש זיהוי והסרה של מחסומים פיזיים, פדגוגיים, עמדיים וכלכליים המגבילים את נוכחותם, השתתפותם והישגיהם של לומדים שונים. תהליך זה מורכב גם בתנאים רגילים, אך מקבל משנה תוקף בתקופות של אי־ודאות ומשבר, שבהן נדרשים צוותי החינוך להמשיך ולקיים פרקטיקות מכילות תוך התמודדות עם שינויים מתמידים מתמשכים, לחצים רגשיים וחברתיים ואתגרים פדגוגיים מורכבים. במובן זה, ההכלה מחייבת ארגון מחדש של תרבות בית הספר והגן, מדיניותו ופרקטיקות ההוראה בו, תוך מתן מענה לכלל ממדי הגיוון, מוגבלות, מצב כלכלי, מגדר, שפה ומוצא.

המחקר מתבצע בהקשר הישראלי שלאחר 7 באוקטובר 2023, בו מערכת החינוך מתמודדת עם עקירת אוכלוסיות, שיבוש שגרת חיים, ופגיעה ישירה בקהילות שלמות, תנאים המאתגרים ביתר שאת את יישום עקרונות ההכלה בשדה. מחקר זה עוסק בשאלה כיצד צוותי חינוך בגיל הרך תופסים, מפרשים ומיישמים את מושג ההכלה בתקופה המאופיינת באי־ודאות, משבר ושינויים פדגוגיים, חברתיים ורגשיים מתמשכים. המחקר בוחן את ממדי ההכלה הרגשיים, חברתיים, פדגוגיים, קהילתיים ומשפחתיים כפי שהם באים לידי ביטוי בעמדות אנשי החינוך, בפרקטיקות העבודה שלהם ובדפוסי ההתמודדות שלהם עם אי־ודאות בשדה החינוכי. המחקר מתבצע בגישה משולבת (Mixed Methods) הכוללת שני שלבים משלימים. השלב הכמותי מבוסס על שאלון מקיף בקרב צוותי חינוך בגיל הרך שבחן תפיסות, עמדות ודפוסים של הכלה לאורך הממדים השונים. המחקר כולל כ-150 אנשי חינוך בגיל הרך מאזורים שונים ברחבי הארץ. השלב האיכותני נשען על ראיונות עומק עם אנשי חינוך בגיל הרך, במטרה להעמיק בהבנת המשמעויות המיוחסות להכלה בתקופת משבר, הדילמות המקצועיות היומיומיות והאסטרטגיות המעשיות המופעלות בשטח. שילוב הממצאים הכמותיים והאיכותניים צפוי לאפשר הבנה רב־ממדית של תפיסת ההכלה ויישומה בתנאי אי־ודאות, ולתרום לפיתוח ידע תיאורטי ויישומי בתחום החינוך המכיל בגיל הרך. המחקר נמצא בשלב עיבוד הנתונים. בכנס יוצגו הממצאים הכמותיים והאיכותניים. מאחר שרוב המחקרים על חינוך מכיל בעת משבר מתמקדים בחינוך היסודי ומעלה, ממצאי מחקר זה ייתרמו להבנה ייחודית של הגיל הרך לביסוס ערכי הכלה, ולפיתוח כלי תמיכה מעשיים לאנשי החינוך הפועלים בתנאי אי־ודאות.

מירי שינפלד, ניסים אבישר, יעל חקשוריאן, יעל גולן, דנה מרקוביץ-אלפסי, שמחה גתהון,

רב תרבותיות בעידן ה-AI

שילוב AI בחברה יכול לגרום להטיות תרבותיות, לסטיגמות והפליה. אולם שילוב AI בהוראה ובלמידה יכול גם לקדם הכלה, הוראה פרסונאלית רלוונטית תרבות, הפחתת הטיות וייצוג תרבותי הוגן, לצד העלאת מעורבות הלומדים (Mariyono & Abror, 2024). נמצא גם כי שילוב ערכים תרבותיים בתוך תהליכי פיתוח טכנולוגי ותוך כדי שימוש פדגוגי, משפר לא רק את תחושת השייכות של תלמידים, אלא גם את ההישגים שלהם (Bhavana et al., 2025). אולם, הקשרים בין רב-תרבותיות לחרדות מטכנולוגיה ושימוש בבינה המלאכותית עדיין לא ברורים דיים. המחקר של רשת המחקר בפקולטה לחינוך בחן את הקשר בין ההבנה של הבינה המלאכותית והחרדה ממנה לבין הכשירות התרבותית, והתרומה שלהם למודעות להטיה תרבותית וליכולת לזהות תכנים אמיתיים או מזויפים הנוגעים לרב-תרבותיות. מחקר זה מתבסס על מחקרים קודמים שהראו קשר בין חרדה טכנולוגית לבין כשירות בין-תרבותית. קשר זה מעורר עניין מיוחד, משום שהוא מציב זז מול זז שתי יכולות הנראות לכאורה שאינן קשורות: יכולת לתקשר ולהסתגל במפגשים אנושיים מורכבים לעומת יכולת להתמודד עם אתגרים דיגיטליים. בפועל, שתיהן נשענות על אותם משאבים פסיכולוגיים - פתיחות, ליברליות ויכולת להתמודד עם חוסר ודאות. כשירות בין-תרבותית מפחיתה איום מפני השונה והלא מוכר (Hackett et al., 2023), ובאופן דומה עשויה לסייע בהתמודדות עם טכנולוגיות חדשות או אפליקציות ה-AI הנתפסות כמאיימות. לומדים בעלי כשירות בין-תרבותית גבוהה נוטים לראות מצבים חדשים כאתגר ולא כאיום, מה שעשוי למוביל לירידה בתחושות של חרדה מחדשנות בכלל ומטכנולוגיה בפרט (Shonfeld et al., 2025).

המחקר היה כמותי בעיקרו והתבסס על שאלונים, אך כלל גם שתי שאלות פתוחות וסרטון. הסרטון נערך באמצעות AI ובו סטודנטים מציגים את עבודת התזה שלהם בסמינר הקיבוצים. המשתתפים התייחסו לסרטון, למידת האמיתות ולהטיות התרבותיות שיש בו. בנוסף, נבדקו משתנים דמוגרפיים, מאפייני אישיות (שמרנות/ליברליות), שימוש והבנה של הבינה המלאכותית, חרדות מהבינה, כשירות תרבותית, מודעות להטיות תרבותיות בבינה המלאכותית ויכולת לזהות אמת או זיוף בסרטונים.

אנו נמצאים בשלב איסוף הנתונים, אך כבר יכולים לדווח שיש משתתפים שאינם מזהים את ההפקה של הסרטון בבינה המלאכותית (23%). אלו שזיהו את ההפקה המזויפת טענו שזיהו זאת בעקבות הקול, התוכן, רציפות הדיבור והמראה. המשתתפים שסיפרו על הטיות בבינה המלאכותית התייחסו למקור ההטיות ודווחו על הטיה סטריאוטיפית וגזענית, הטיות ביצירת תמונות, דוגמאות ספציפיות ליצירת תמונות: הטיות הקשורות לנתוני משתמש ופוליטיקה ותלות בניסוח הבקשה עד למועד ההצגה בכנס יערכו ניתוחים סטטיסטיים שיאפשרו לנו לדווח ולדון בקשרים שבין המשתתפים.

מקורות

- Bhavana, S., Jayashree, K., & Rao, T. V. N. (2025). Navigating AI biases in education: A foundation for equitable learning. *Journal of Educational Technology & Society, 28*(2), 112–125
- Hackett, S., Janssen, J., Beach, P., Perreault, M., Beelen, J., & Van Tartwijk, J. (2023). The effectiveness of Collaborative Online International Learning (COIL) on intercultural competence development in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20*(1), 5.
- Mariyono, D., & Abror, M. (2024). AI in enhancing cultural sensitivity. *Jurnal EDUCATIO: Jurnal Pendidikan Indonesia, 10*(2), 296–310.
- Shonfeld, M., Abu Ahmad, M. Y., Liverant, R. C., & Amichai-Hamburger, Y. (2025). Reducing Technological Anxiety Through Intercultural Competence. *Technology, Knowledge and Learning, 1–20*.

8. המרחב הוא שם המשחק

יו"ר: עדינה משעל

אירית לוי-פלדמן, עדי שרעבי, מאחורי הקלעים של הזום

בשנים האחרונות, מוסדות להשכלה גבוהה ברחבי העולם אימצו יותר ויותר מודלים של למידה היברידית, מה שמחייב הן את הסטודנטים והן את המרצים להסתגל לסביבות הוראה, למידה והערכה משתנות. למרות התפוצה ההולכת וגוברת של למידה מרחוק ולמידה היברידית, התהליכים המתרחשים "מאחורי הקלעים" עדיין אינם נחקרים דיים.

מחקר זה בחן את עמדותיהם והעדפותיהם של סטודנטים ומרצים במכללה להכשרת מורים כלפי למידה והוראה מרחוק, תוך דגש מיוחד על תפיסות הנוגעות לפעילויות המתרחשות מאחורי הקלעים. המחקר התבסס על מתודולוגיה כמותית באמצעות שאלונים, וכלל 242 סטודנטים ו-94 מרצים. הנתונים שנאספו שימשו לניתוח עמדות, העדפות, הבדלים בין תתי-קבוצות, וכן לבחינת הקשרים בין משתני למידה מרחוק לבין מדדי מסוגלות.

הממצאים הצביעו על הבדלים מובהקים בין מרצים לסטודנטים, וכן בין תתי-קבוצות של סטודנטים על פי מין, שנת לימוד והימצאות לקויות למידה ספציפיות (SLD) או הפרעת קשב וריכוז (ADHD). ניתוחי רגרסיה הראו כי תחושת המסוגלות בלמידה מרחוק הייתה הגורם המרכזי שהשפיע על העדפותיהם של הסטודנטים והמרצים ללמידה מרחוק לעומת למידה פנים אל פנים.

מחקר זה מציע נקודת מבט כפולה ייחודית, באמצעות השוואה בין תפיסות המרצים והסטודנטים ביחס להוראה מרחוק, ובחינת ממדים גלויים וסמויים של למידה מרחוק. ממצאיו מספקים תובנות אמפיריות שיכולות לסייע בקבלת החלטות מוסדיות ובעיצוב מדיניות בנוגע לשילוב משמעותי של למידה מרחוק במסגרת מודלים היברידיים, תוך הדגשת גורמים שלעיתים קרובות אינם מקבלים את תשומת הלב הראויה אך משפיעים על חוויית ההוראה והלמידה כאחד.

איריס שרייבר, כרמית בנבנישתי, גמישות או נוכחות: מה מתאים למי? השפעת סביבות למידה שונות על עמדות הסטודנטים ועל תחושת המסוגלות שלהם

המעבר המואץ ללמידה מקוונת, הוביל להתרחבות משמעותית של סביבות הוראה ולמידה בהשכלה הגבוהה: למידה פנים אל פנים בקמפוס, למידה מקוונת סינכרונית ולמידה א-סינכרונית. במוסדות להכשרת מורים מתקיים שילוב בין סביבות אלו, כך שסטודנטים נחשפים למגוון אופני למידה במקביל. מצב זה מציב אתגר בפני מתכנני תוכניות הלימודים, המבקשים להתאים את ההוראה לצרכי הסטודנטים.

סקירת ספרות מצביעה על ממצאים מורכבים ולא אחידים, הן לגבי מוטיבציה ושביעות רצון, הן לגבי תחושת מסוגלות והן לגבי הישגים. לכל סביבת למידה נמצאו יתרונות וחסרונות ייחודיים.

למרות זאת, קיים מחסור במחקרים המשווים בין שלוש סביבות הלמידה יחד, במיוחד בהקשר של מתמטיקה ובהתייחסות משולבת לעמדות ולתחושת מסוגלות. ממצאי המחקר צפויים לתרום לתכנון מושכל של קורסים ולהתאמת אסטרטגיות הוראה במוסדות להכשרת מורים.

מטרת המחקר היא לבחון את עמדות הסטודנטים כלפי שלוש סוגי סביבות הלמידה, תוך התמקדות במוטיבציה, עניין, מעורבות, זמן השקעה ואתגרים ייחודיים בכל סביבה, וכן בתחושת המסוגלות שלהם ללמידה ולהצלחה. בנוסף, ייבחנו דפוסי הלמידה בפועל, כגון אופן השימוש בחומרי הלמידה ופריסת הזמן.

במחקר השתתפו 51 סטודנטים בסמינר הקיבוצים, המתמחים בהוראת מתמטיקה. הסטודנטים נדגמו ממבחר התוכניות הקיימות להכשרת מורי מתמטיקה בסמינר: סדירים/מורים בפועל, חינוך רגיל/חינוך מיוחד, יסודי/על יסודי. מכל תוכנית נדגמו סטודנטים משנתונים שונים.

כלי המחקר הינו שאלון עמדות ובו היגדים הקשורים לסגנונות הלמידה השונים והמשתתפים דירגו את מידת הסכמתם מ-1 עד 5.

ממצאי המחקר: מבחינת עמדות חיוביות כלפי סביבת הלמידה, באופן עקבי עמדות הסטודנטים כלפי למידה פנים אל פנים חיוביות יותר מאשר עמדותיהם כלפי למידה בזום או א-סינכרונית. הם דירגו גבוה יותר את מידת העניין בקורסים, היכולת להבין, להתרכז ועוד. כמו כן נמצאת מגמה דומה, אם כי ההבדל פחות משמעותי, לגבי ביטחון ביכולת ללמוד ולהצליח.

לדוגמה:

פא"פ זום א-סינכרוני

"הלימודים מעניינים אותי"

2.20 3.02 3.53

"המושגים המתמטיים הכי מובנים לי"

2.67 3.01 3.84

"יש לי בטחון ביכולת שלי ללמוד ולהצליח"

3.39 3.41 3.96

"יש לי בטחון ביכולת שלי לפתור לבד שאלות"

3.29 3.31 3.88

בהיגדים שונים נכתבו סיבות אפשריות לעמדה שלילית כלפי סביבת הלמידה. למשל לגבי למידה בזום, הסטודנטים התבקשו לדרג גורמים שעלולים להפריע ללמידה כמו: קושי בישיבה מול מסך, חוסר באינטראקציה עם חברים, חוסר בקשר עין עם המרצה, בעיות טכניות, ועוד.

8

הגורם שנמצא הכי מפריע ללמידה בזום הוא קושי לשבת מול מסך מחשב לאורך זמן. באופן דומה: הגורם שנמצא הכי מפריע ללמידה פנים אל פנים הוא הקושי להשלים שיעור שהפסדתי, והגורם שנמצא הכי מפריע ללמידה א-סינכרונית הוא הקושי לארגן את הזמן.

למחקר ממצאים לגבי גורמים לעמדה חיובית כלפי סביבת למידה, גורמים המעלים תחושת מסוגלות וגורמים המורידים את רמת הביטחון.

למחקר השלכות מעשיות רבות לארגון סביבות הלמידה בסמינר הקיבוצים.

ענת פלדמן, עינב קיסר, מיכל איילון, אסתר לוינסון, תפיסות ותחושת מסוגלות עצמית של רכזי מתמטיקה בבתי ספר יסודיים בנוגע לשיח מתמטי מחויב

בעשורים האחרונים גברו המאמצים לעודד מורים לשנות את דרכי ההוראה שלהם ולעבור להוראה המבוססת על שיח דיאלוגי (Heyd-Metzuyanim et al., 2019). סוג שיח זה מכונה גם "שיח מחויב (Accountable Talk) (Michaels & O'Connor, 2012).

בשיעורי המתמטיקה שיח מתמטי מחויב (Accountable Math Talk – AMT) מתאר שיח כיתתי מחויב לקידום ידע (Knowledge) והנמקה (Reasoning) מתמטיים ומחויב למשתתפים - התלמידים (Resnick et al., 2018; Michaels et al., 2008). במסגרת שיח זה התלמידים מבטאים בקול את תהליכי החשיבה שלהם בהתמודדות עם בעיות מורכבות, ואילו המורים מנחים את הדיון במטרה לפתח רעיונות, לבחון אותם באופן ביקורתי ולהבהירם. בדרך זו השיח מקדם הנמקה שיתופית ומעודד את מעורבותם של כלל התלמידים (Michaels & O'Connor, 2012). מחקר זה בחן את תפיסותיהם ואת תחושת המסוגלות העצמית של 65 רכזי מתמטיקה בבתי ספר יסודיים ביחס לשיח מתמטי מחויב. המחקר התמקד בשלושה היבטים: (א) תפיסותיהם של הרכזים בנוגע לחשיבותו של שיח מתמטי מחויב; (ב) תחושת המסוגלות העצמית שלהם לקידומו; ו(ג) הקשר בין שני היבטים אלה. רכזי מתמטיקה הם מורים למתמטיקה המובילים שינוי פדגוגי ומנחים את צוותי ההוראה (Gregoire, 2003; Amir & Levenson, 2014; Campbell & Malkus, 2025).

לצורך המחקר פותחו שני שאלונים המבוססים על התיאוריה של (O'Connor and Michaels 2019) ועל המסגרת התאורטית הרחבה של השיח המחויב, שלפיה השיח מחויב לידע, להנמקה ולקהילת הלימוד (Michaels & Michaels et al., 2008; Resnick et al., 2018; O'Connor, 2012, 2015). השאלון הראשון בחן את תפיסות המורים בנוגע לחשיבותו של השיח המתמטי המחויב, ואילו השאלון השני בחן שני ממדים של תחושת המסוגלות העצמית של המורים ליישום: היכולת להנחות שיח מתמטי מחויב והיכולת להעריך את איכותו. ההיגדים בשאלונים דורגו בסולם ליקרט בן ארבע דרגות. תוקף התוכן נקבע באמצעות הערכת מומחים של שני חוקרים בתחום החינוך המתמטי, וכן באמצעות ניתוח גורמים מגשש (EFA), שנערך בנפרד עבור שאלון התפיסות ועבור שאלון המסוגלות העצמית.

הממצאים הצביעו על תפיסות חיוביות גבוהות בנוגע לחשיבותו של שיח מתמטי מחויב ($M = 3.69$, $SD = 0.34$), וכן על רמות גבוהות יחסית של מסוגלות עצמית בהנחיית שיח מתמטי מחויב ($M = 3.14$, $SD = 0.50$) ובהערכת איכותו ($M = 3.16$, $SD = 0.53$). עם זאת, ציוני המסוגלות העצמית היו נמוכים מציוני התפיסות בנוגע לחשיבות השיח. לצורך השוואה זו חושב ציון כולל של מסוגלות עצמית באמצעות ממוצע ציוני שני ממדי המסוגלות. מבחן t למדגמים תלויים, שנערך בקרב המשתתפים שעברו היו נתונים מלאים, הראה כי ההבדל בין התפיסות לבין המסוגלות העצמית היה מובהק סטטיסטית ובעל גודל אפקט גדול ($t(59) = 9.32$, $p < .001$, $d = 1.20$). ממצא זה מלמד כי אף שהרכזים מכירים בחשיבותו הרבה של השיח המתמטי המחויב, תחושת יכולתם להנחות שיח כזה ולהעריך את איכותו בפועל נמוכה יותר.

לשם בחינה נוספת של הקשר בין תפיסות הרכזים לבין תחושת המסוגלות העצמית שלהם נערכו ניתוחי מתאם פירסון. נמצא קשר חיובי ומובהק בין תפיסות הרכזים בנוגע לחשיבותו של שיח מתמטי מחויב לבין תחושת המסוגלות העצמית שלהם להנחותו בכיתה ($r = .31$, $p = .016$). נוסף על כך, נמצא קשר חיובי ומובהק בין תפיסותיהם לבין תחושת המסוגלות העצמית שלהם להעריך את איכות השיח ($r = .42$, $p < .001$). כן נמצא קשר חיובי חזק בין תחושת המסוגלות העצמית להנחיית השיח לבין תחושת המסוגלות העצמית להערכתו ($r = .61$, $p < .001$). ממצאים אלה מצביעים על כך שככל שהרכזים מייחסים חשיבות רבה יותר לשיח מתמטי מחויב, כך הם נוטים לדווח על תחושת מסוגלות עצמית גבוהה יותר להנחותו ולהעריך את איכותו.

לממצא שלפיו רכזי המתמטיקה מייחסים חשיבות רבה לשיח מתמטי מחויב יש משמעות מיוחדת, שכן תפיסותיהם של מורים משפיעות על דרכי ההוראה ועל הבחירות הפדגוגיות שלהם וממלאות תפקיד מרכזי בתהליכי שינוי בהוראה (Levenson et al., 2010). עם זאת, הפער המובהק בין תפיסות הרכזים בנוגע לחשיבות השיח לבין תחושת המסוגלות העצמית שלהם ליישמו עולה בקנה אחד עם מחקרים קודמים, שלפיהם אימוץ מהלכי השיח המחויב אינו בא תמיד לידי ביטוי מלא בשיח המתקיים בפועל בכיתה (Michaelis & O'Connor, 2012; van der Veen et al., 2021). לנוכח תפקידם של רכזי המתמטיקה בהובלת שינוי פדגוגי ובהנחיית צוותי הוראה (Gregoire, 2003; Amir & Levenson, 2025; Campbell & Malkus, 2014), הממצאים מדגישים את הצורך בחיזוק תחושת המסוגלות שלהם ובהקניית כלים מעשיים להנחיה ולהערכה של שיח מתמטי מחויב.

ביבליוגרפיה

- Amir, B. & Levenson, E. S. (2025). Primary teachers' and coaches' beliefs and self-efficacy for teaching mathematics in inclusive primary classrooms. In C. Cornejo, P. Felmer, D. M. Gomez, P. Dartnell, P. Araya, A. Peri, & V. Randolph (Eds.), *Proceedings of the 48th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education: Research Reports*, (Vol. 1., pp. 27-34). PME.
- Campbell, P. F., & Malkus, N. N. (2014). The mathematical knowledge and beliefs of elementary mathematics specialist-coaches. *ZDM Mathematics Education*, 46, 213-225. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11858-013-0559-6>
- Gregoire, M. (2003). Is it a challenge or a threat? A dual-process model of teachers' cognition and appraisal processes during conceptual change. *Educational Psychology Review*, 15(2), 147-179. Retrieved from <https://doi.org/10.1023/a:1023477131081>
- Heyd-Metzuyanim, E., Smith, M., Bill, V., & Resnick, L. B. (2019). From ritual to explorative participation in discourse-rich instructional practices: A case study of teacher learning through professional development. *Educational Studies in Mathematics*, 101(2), 273-289. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10649-018-9849-9>
- Michaelis, S., O'Connor, C., & Resnick, L. B. (2008). Deliberative discourse idealized and realized: Accountable talk in the classroom and in civic life. *Studies in Philosophy and Education*, 27(4), 283-297. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11217-007-9071-1>
- Michaelis, S., & O'Connor, C. (2012). *Talk science primer*. TERC
- Michaelis, S., & O'Connor, C. (2015). Conceptualizing talk moves as tools: Professional development approaches for academically productive discussion. In L.B Resnick, C.S.C.Asterhan & S.N. Clarke (Eds.), *Socializing intelligence through Academic talk and dialogue* (pp. 347-361). AERA
- O'Connor, C., & Michaelis, S. (2019). Supporting teachers in taking up productive talk moves: The long road to professional learning at scale. *International Journal of Educational Research*, 97, 166-175. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2017.11.003>
- Resnick, L. B., Asterhan, C. S., & Clarke, S. N. (2018). Accountable talk: Instructional dialogue that builds the mind. *International Academy of Education*.
- Van der Veen, C., Michaelis, S., Dobber, M., van Kruistum, C., & van Oers, B. (2021). Design, implementation, and evaluation of dialogic classroom talk in early childhood education. *Learning, Culture and Social Interaction*, 29, 100515. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2021.100515>

9. מחקרי מטפלים

יו"ר: מייטרי שחם

מרסיה הניג,

האנליזה הקבוצתית במשכן האומנויות: מחקר על שילוב הגישה הטיפולית של אנליזה קבוצתית לטיפול באמנות הקבוצתי עם נפגעי טראומה מלחמה

המחקר עוסק באינטגרציה בין הטיפול הקבוצתי באומנויות לבין האנליזה הקבוצתית, בעיקר עם הסובלים מסימפטומים של טראומה רגשית לאחר מלחמה. כעת נמצע בשלב איסוף חומר קליני כולל התנסויות לאורך השנים האחרונים במרחבי העולם.

בהרצאה של 15 דק נסקור תחילה את הבסיס התיאורטי והמעשי לאינטגרציה בין גישות טיפוליות שונות בכלל, ובהתייחס לעבודה עם טראומות אישיות וקולקטיביות בפרט. לאחר מכן נפרט את המאפיינים המרכזיים של כל אחת מהגישות הטיפוליות. בהמשך ההרצאה, נרחיב את הסקירה על הבטים שונים של העבודה הקלינית של החוקרת, שמתבססת על שילוב הגישות, תוך דגש על היתרונות הטמונים בשילוב זה. לסיום, נחדד גם את האתגרים והקשיים שמחכים לכל מי שיבחר לשלב בין גישות טיפוליות שונות.

רועי חיון,

העברה נגדית והעברה בין-דורית של טראומה במרחב של פצע משותף: המפגש הטיפולי בין מטפלות בנות הדור השני לשואה לבין מטופלים בני הדור השני לשואה

המחקר עליו מבוססת ההרצאה עסק בתופעת ההעברה הנגדית במרחב טיפולי שבו המטפלת והמטופל חולקים רקע ביוגרפי טראומטי משותף - נושא שלצערנו רלוונטי היום מתמיד, בטח במציאות הישראלית בה המטפל והמטופל חולקים טראומה חיה ומתמשכת.

במחקר, הטראומה שנחקרה היא היותם של המטפלת והמטופל בני הדור השני לשואה. בעוד שהספרות הפסיכואנליטית והקלינית הענפה מדגישה את מרכזיות ההעברה הנגדית בקשר הטיפולי, קיים מחסור במחקרים אמפיריים הבוחנים אותה, ובפרט בהקשרים של טראומה בין-דורית. מטרת המחקר הייתה לבחון האם ניתן לנסח דפוס קשר מרכזי של המטפלות עם סוגים שונים של מטופלים (כאלה החולקים איתן את אותה טראומה וכאלה שלא) וכיצד העברה בין-דורית של טראומת השואה מעצבת את דפוסי ההעברה הנגדית של מטפלות. המחקר בודק גם כיצד תהליכים של שחזור ותיקון באים לידי ביטוי במפגש הטיפולי במרחב של פצע משותף. המחקר נערך במתודולוגיה משולבת (Mixed Methods), אשר כללה שילוב בין מחקר כמותי ואיכותני. במדגם השתתפו 43 פסיכותרפיסטיות ותיקות בעלות ניסיון בטיפול בבני הדור השני לשואה, מתוכן 23 מטפלות שהן עצמן בנות דור שני ו-20 מטפלות שאינן בנות דור שני. החלק הכמותי התבסס על ראיונות RAP אשר קודדו באמצעות שיטת ה-CCRT (Core Conflictual Relationship Theme), לצורך מיפוי דפוסי יחסים מרכזיים של המטפלות עם הוריהן ועם מטופליהן. החלק האיכותני הביילותרפי כלל ניתוח תגובות קריאה לסיפור "פיסת זמן" מאת אידה פינק, במטרה לבחון ביטויי העברה לטקסט ותהליכים לא מודעים הקשורים לזיכרון טראומטי ולהעברה נגדית והוא תרם להרחבת ההבנה והפרשנות של הממצאים הכמותיים.

ממצאי המחקר העלו הבדלים מובהקים בין קבוצות המטפלות. מטפלות בנות דור שני תיארו את יחסיהן עם הוריהן דרך תמות של ריחוק, חודרנות, שליטה וריצוי, ודפוסים אלה נמצאו מהדהדים גם במפגש הטיפולי. בקרב מטפלות שאינן בנות דור שני נמצא סוג העברה נגדית שנקרא העברה נגדית תואמת, שבה המטפלת חווה את עצמה בעמדת "הילד" מול מטופל בן דור שני הנתפס כחודרני או שולט. לעומת זאת, בקרב מטפלות בנות דור שני נמצאה בעיקר העברה נגדית משלימה, שבה המטפלת מזדהה דווקא עם עמדת "האחר" - עמדת ההורה השורד. כך היא נעשית מרוחקת, מוגבלת או פחות נגישה רגשית מול המטופל. בנוסף, ניתוח תגובות הקריאה חשף מנגנונים של "לדעת-לא לדעת", הצפה, התמזגות והימנעות, אשר האירו את הזיקה בין העברה בין-דורית של טראומה לבין תהליכי ההעברה הנגדי דרך פרשנות מרתקת של הקוראות לטקסט.

ממצאי המחקר מציעים תרומה תיאורטית וקלינית להבנת ההעברה הנגדית במצבי טראומה משותפת, ומדגישים את חשיבות המודעות של המטפל לתהליכי שחזור ותיקון במרחב הטיפולי.

מיה גרונר שמאי,

"חי"ך בי" בחינת מודל התערבות להתמודדות עם אובדן בטכניקת יומן אמנות ויזואלי לאימהות שאיבדו את תינוקן בלידה שקטה"

לידה שקטה מהווה אובדן טראומטי ועמוק, המאופיין לעיתים קרובות בהיעדר הכרה חברתית ובמחסור במענים טיפוליים מותאמים. בעוד שהספרות מצביעה על חשיבות עיבוד האבל ושימור הקשר הפנימי עם התינוק שנפטר, קיים מחסור במודלים טיפוליים מבוססי מחקר המותאמים לאימהות לאחר לידה שקטה. מחקר זה בוחן את המועילות והמשמעות של התערבות קבוצתית קצרת מועד בטיפול באמנות, שמבוססת על יצירה ביומן חזותי בקרב נשים שחוו לידה שקטה.

למחקר שתי מטרות מרכזיות: (1) לבחון את השפעת ההתערבות על ויסות רגשי, רווחה נפשית ותפקוד פסיכו-סוציאלי, וכן על איכות הקשר הפנימי המתמשך עם התינוק שנפטר (2) להעמיק בהבנת חוויית האובדן והמשמעות שמייחסות המשתתפות לקשר עם תינוקן באמצעות יצירה אמנותית ונרטיבים אישיים.

המחקר נערך במתודולוגיה משולבת ובשיתוף פעולה בין אוניברסיטת בר אילן וביה"ח רמב"ם. המשתתפות במחקר לקחו חלק בקבוצה טיפולית בת שישה מפגשים שבועיים, אשר כללה עבודה ביומן חזותי, תרגילי יצירה מובנים, שיח קבוצתי ועיבוד רגשי. טרם ההתערבות ולאחריה הועברו שאלונים להערכת קשיי ויסות רגשי והסתגלות לאובדן על פי המודל הדו-מסלול. בנוסף, נערכו ראיונות חצי מובנים שכללו הנחיות יצירה אמנותיות שהתייחסו להרגשה הנוכחית ולקשר הפנימי עם התינוק.

הממצאים הכמותיים עד כה הצביעו על מגמות שיפור ביכולת הוויסות הרגשי, בירידה במצוקה הקשורה לאובדן ובחיזוק הקשר הפנימי עם התינוק. הניתוח התמטי של הראיונות והיצירות העלה שלוש תמות מרכזיות: יצירת "מקום עבור עצמי" לעיבוד רגשי, חיזוק והמשגה של הקשר המתמשך עם התינוק וחשיבות המרחב הקבוצתי, היומן החזותי וההכרה באובדן כחלק מתהליך השיקום. ממצאי המחקר מדגישים את תרומתו הייחודית של הטיפול באמנות כמענה רגשי וסימבולי לאובדן שאינו תמיד זוכה להכרה חברתית, ומצביעים על הצורך בהרחבת מענים טיפוליים מותאמים לאחר לידה שקטה.

דניאלה פינקל,**לצמח מתוך יצירה: חוויות מתבגרים בסטודיו פתוח לטיפול באמנות במסגרת פסיכיאטרית**

בהרצאה זו יוצג מחקר העוסק בחוויותיהם של מתבגרים ומתבגרות המשתתפים בסטודיו פתוח לטיפול באמנות במסגרת טיפול יום פסיכיאטרי, ובוחן כיצד מרחב הסטודיו תומך בתהליכים של צמיחה, התפתחות ושינוי נפשי. הסטודיו הפתוח מהווה מסגרת טיפולית הנבדלת מטיפול פרטני או קבוצתי מובנה: המשתתפים יוצרים זה לצד זה במרחב סטודיו משותף, ללא הכוונה או הנחיה ישירה, כך שמתאפשר מפגש חופשי וגמיש עם חומרים אמנותיים, עם אחרים ועם העצמי, בתוך מרחב מחזיק ומאפשר, שבו מתקיימים בוזמנית חופש, שייכות והכלה.

מטרת המחקר הייתה להבין כיצד מתבגרים חווים את התהליך הטיפולי בסטודיו הפתוח, מהם המרכיבים הנתפסים בעיניהם כמשמעותיים בתהליך זה, וכיצד הם מתארים את השינוי המתרחש עבורם לאורך ההשתתפות. המחקר ביקש להמשיג את התהליך הטיפולי מתוך נקודת מבטם של המתבגרים עצמם, ולא מתוך פרספקטיבה קלינית חיצונית בלבד.

המחקר נערך בגישה איכותנית של תאוריה מעוגנת בשדה קונסטרוקטיביסטית. לקחו בו חלק תשעה מתבגרים ומתבגרות שהשתתפו באופן קבוע בסטודיו הפתוח במסגרת טיפול יום פסיכיאטרי. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים שנערכו בנקודות זמן שונות לאורך ההשתתפות בסטודיו הפתוח, במטרה לעקוב אחר תהליכי שינוי מתהווים, לצד שיחות סביב יצירות האמנות ותיעוד תהליכי היצירה בסטודיו. ניתוח הנתונים נעשה בתהליך מתמשך של תנועה הלך ושוב בין איסוף הנתונים לבין פיתוח הקטגוריות התאורטיות.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שהסטודיו הפתוח נחוה כמרחב המאפשר תנועה בין פנים לחוץ, בין כאב לצמיחה, ובין בדידות לשייכות. האמנות שימשה אמצעי לביטוי רגשי, לוויסות, לגילוי עצמי וליצירת משמעות, בעוד שהמרחב השיתופי והנוכחות הלא-חודרנית של המטפלות תמכו ביצירת תחושת ביטחון ושייכות ובהתהוות ההדרגתית של תחושת עצמי. מתוך יצירות המשתתפים עלתה המטפורה של "פרח בגן", המתארת תהליך אישי של התפתחות בתוך סביבה טיפולית מחזיקה ומטפחת.

המחקר מציע המשגה של הסטודיו הפתוח כמרחב אקולוגי המאפשר תהליכי התהוות וצמיחה נפשית, ומדגיש את תרומתו הייחודית של טיפול באמנות עם מתבגרים במצבי פגיעות נפשית. ממצאים אלו עשויים לתרום להבנת תהליכי שינוי בטיפול באמנות, להכשרת מטפלים, ולפיתוח מסגרות טיפול רגישות לצורכי מתבגרים במערכות בריאות הנפש.

אנג'י ג'ייקובס-קיים,

שיתוף פעולה בין מחנכות כתה ומטפלות באמנות - האם ניתן לגשר על הפערים דרך מודל של היועצות

היועצות מקצועיות בין בעלי תפקידים מדיסציפלינות שונות היא פרקטיקה מרכזית ברוב המסגרות הרב־מקצועיות, ובהן מערכת החינוך, המאגדת מגוון רחב של אנשי מקצוע הבאים במגע עם תלמידים, עמיתים והורי התלמידים. עם זאת, מאפייניה הייחודיים של ההיועצות בהקשר של טיפול המתקיים במסגרת בית הספר טרם נחקרו במידה מספקת.

מערכת היחסים המקצועית בין מחנכות כיתות לבין מטפלות באמנות המעניקות טיפול לתלמידים בכיתותיהן טומנת בחובה פוטנציאל משמעותי. שיתוף פעולה מיטבי בין אנשי החינוך למטפלים באמנות עשוי להעשיר ולשפר את החוויה הבית־ספרית של כלל השותפים במשולש תלמיד-מחנך-מטפל. מחקר זה בוחן את מרכיבי ההיועצות כחלק ממערכות היחסים המקצועיות בין מחנכות כיתות לבין מטפלות באמנות.

הטיפול באמנות במסגרת בתי הספר זכה בעשרים השנים האחרונות לתפוצה הולכת וגוברת, עם עלייה במספר המטפלים באמנות המקיימים מפגשים טיפוליים עם תלמידים בתוך המסגרת החינוכית. המפגש בין חינוך לטיפול, אף שהוא עשוי להיטיב עם התלמידים, מציב אתגר הנובע, בין היתר, מהבדלים בשפה המקצועית ובמטרות העבודה של מטפלים ואנשי חינוך. נוסף על כך, עומסי העבודה המוטלים על שני הצדדים מותירים זמן מצומצם להיועצות ולגיבוש מטרות משותפות. לבסוף, היעדר מסגרת מקצועית מוסדרת לשיתוף פעולה בין מטפלים ואנשי חינוך במסגרת בית הספר מותיר מרחב ניכר לשונות, כך שכל צמד של מחנך ומטפל מפתח באופן אדי־הוק את דרכי ההתנהלות והעבודה המשותפת.

מחקר זה מבקש להאיר את התפקיד שממלאת ההיועצות בתוך מודלים של עבודה משותפת, המתפתחים בין מחנכים למטפלים, וכן לבחון את התועלות האפשריות הטמונות בהסדרת מנגנון ההיועצות וביסוסה כחלק אינטגרלי מהעבודה המקצועית המשותפת.

10. AI בפעולה: Best Practices של משתתפי קהילות הלמידה

יו"ר: מרב בדש

הילה גנדלר-שלו,

סימולציות מבוססות AI להורות מגוונות בקורס "עבודה עם הורים" במסלול תלתונים בחינוך לגיל הרך.

תיאור הפרקטיקה: היוזמה משלבת כלי בינה מלאכותית ויצרת לאורך סמסטר שלם, במטרה להעמיק את הלמידה התיאורטית ולהקנות מיומנויות מעשיות בתקשורת עם הורים. במהלך הקורס, הסטודנטים אפיינו ויצרו באמצעות AI שבע דמויות של הורים בעלי פרופילים מגוונים, אשר ליוו את השיעורים כ"הורי הגן". כל מושג תיאורטי שנלמד (כגון סגנונות הורות, דפוסי היקשרות ועקרונות מנחים) יושם באופן מיידי דרך עיבוי ואפיון מדויק של דמויות אלו. לקראת סיום הקורס, הסטודנטים הגדירו רכיבי צ'אט מותאמים אישית (ב-Gemini) עבור כל הורה, וקיימו מולם סימולציות חיות של פתרון קונפליקטים מול צוות הגן. במטלת הסיכום, נדרשו הסטודנטים לנהל סימולציות מול שני הורים שונים, לנתח את רצף האינטראקציה וההבדלים ביניהם על בסיס המושגים התיאורטיים שנלמדו, ולגבות את תגובותיהם במקורות אקדמיים. הפרקטיקה נוצרה בהשראת מחקר בהובלת ד"ר מרב בדש, ד"ר מיכל לוי-קרן, ד"ר גבי לנדור וד"ר תמי זיפרט שהוצג בכנס מרצים בקיץ תשפ"ה.

טל שמר-אלקיים,

חובשים כובע על הערכה

מטרות: ניתוח ביקורתי של תרומת ה-AI לחינוך וללמידה באמצעות העמקה בהבנת שלושת הצרכים הפסיכולוגיים לפי תיאוריית ההכוונה העצמית (Self-Determination Theory): אוטונומיה, מסוגלות, שייכות. אוטונומיה, מסוגלות, שייכות.

יושמה: שיעור זום כפול בקורס "הערכה בעידן מהפכת ה-AI". התכנית הרשותית לתואר שני בהערכה בחינוך. כיצד התבצעה בפועל: הסטודנטים יצאו לניתוח ביקורתי של תרומת ה-AI למילוי שלושת צרכי המוטיבציה הבסיסיים של התלמיד (לפי תיאוריית ה-SDT): אוטונומיה, מסוגלות ושייכות. שילבנו את מתודת "ששת הכובעים" של דה-בונו עם כוחו של ה-AI. כל סטודנט קיבל "כובע" (תפקיד) ופרומפט ייעודי שהנחה אותו לחקור את הנושא דרך הפריזמה של אותו כובע. לאחר מכן בקבוצות של 6 (נציג לכל כובע) הם דנו בנושא, חלקו דעות באופן ביקורתי והעמיקו בהבנת הקשר בין שלושת הצרכים הפסיכולוגיים ללמידה בעידן מהפכת ה-AI.

חגית הורוביץ,

הדרכה פדגוגית בעידן הבינה המלאכותית

מטרה: להעמיק תהליכי רפלקציה, לפתח מטה־קוגניציה ולבסס התבוננות תהליכית בהתפתחות המקצועית. הפרקטיקה נשענת על תפיסת הלמידה האנושית המוגברת, הרואה בב"מ שותפה לחשיבה ולעיבוד, תוך שמירה על מרכזיות האדם ותפקיד המדריך הפדגוגי כמעגן משמעות.

מהלך ההתנסות - הפרקטיקה יושמה בשני מחזורי הוראה עוקבים בשנים תשפ"ה-תשפ"ו, בקרב שתי קבוצות סטודנטיות להוראה (14 ו-13 בהתאמה). בשלב הראשון, הסטודנטיות עסקו בכתיבה רפלקטיבית שבועית קצרה (כ-15 דקות) בעקבות ההתנסות בהוראה בבתי הספר. הכתיבה התמקדה בתיעוד חוויות, רגשות, דילמות ותהליכי קבלת החלטות, ונבנתה כרצף מתמשך. שלב זה טיפח מודעות מטה־קוגניטיבית ואפשר התבוננות מתמשכת על דרכי החשיבה והפעולה. בשלב השני, נותח התיעוד הרפלקטיבי באמצעות כלי ב"מ בתבנית של מחקר פעולה. הסטודנטיות זיהו דפוסים, ניסחו שאלות חקר אישיות ובחנו תהליכי שינוי והתפתחות. במחזור השני נוסף לתהליך גם תמלול שיח קבוצתי שבועי והפקת ייצוגים חזותיים מסכמים בעקבותיו. ייצוגים אלו אשר תמכו בהמשגת התהליך ובהבנתו כמכלול מתפתח.

תוצאות מרכזיות: ממצאי הביניים מצביעים על העמקה ביכולת הרפלקטיבית וביכולות המטה־קוגניטיביות של הסטודנטיות. הן הצליחו לזהות דפוסים חשיבה ופעולה, לבחון את יעילותם ולפתח מודעות רגשית-חברתית גבוהה יותר. המעבר מהתיעוד הרפלקטיבי לניתוח שיטתי בתבנית מחקר פעולה אפשר הבנה תהליכית עמוקה של ההתפתחות המקצועית. השימוש בב"מ תרם לארגון הידע, לזיהוי מגמות ולהפיכתו ממובלע למפורש.

מההתנסות מלמדת: שילוב מובנה של רפלקציה, מטה־קוגניציה וניתוח בתבנית מחקר פעולה מעמיק את הלמידה המקצועית של פרחי הוראה. הב"מ יעילה במיוחד כתומכת בתהליכי חשיבה על חשיבה ובעיבוד תהליכי, כאשר היא משמשת כלי לניתוח, לשאלות שאלות ולזיהוי דפוסים. לצד זאת, תפקיד המדריך הפדגוגי מתחדד כמתווך משמעות, המכוון את התהליך ושומר על מרכזיות האדם בלמידה.

דנה שחייני,

כשהבינה הופכת מכלי לתהליך למידה. או...כשהדרכה פדגוגית פוגשת את

NotebookLM

הכנתי אתר ללימוד נושא בקורס הדיסציפנלרי שמשלב את היישום של notebookLM על ידי הסטודנטים ומקושר לקורס בהדרכה פדגוגית: תכנתי וביצעתי מטלת הערכה בה הסטודנטים השתמשו בבינה מלאכותית באופן גלוי, בניתי מערך שיעור או יחידת לימוד המשלבת בינה מלאכותית <https://gemini.google.com/share/3ee8791fac5f>

יאיר אנגל,

התנסות ושימוש ב־AI ככלי בתהליך העיצוב והגשת פרויקטים

הפרקטיקה בוחנת כיצד ניתן לשלב כלי בינה מלאכותית בתהליך עיצובי מבוסס מקום, מבלי שיחליפו את החשיבה, המחקר והיצירה של הסטודנטים. הקורס מתמקד במרחב הציבורי העירוני ובשאלה כיצד פעולות עיצוביות קטנות, ומקומיות יכולות לייצר השפעה רחבה יותר על איכות החיים בעיר. אנחנו עוסקים בנושאים כמו היערכות לשינויי אקלים, צל, חום עירוני, טבע עירוני ומגוון ביולוגי, כלכלה מקומית ומעגלית, תנועה במרחב, בניית קהילה, מפגשים, נגישות ותחושת מקום.

מטרת הפרקטיקה היא ללמד סטודנטים להשתמש ב־AI ככלי לפיתוח, המחשה ודיוק של רעיונות עיצוביים בתחום העיצוב לקיימות עירונית. הדגש הוא על שימוש ביקורתי ומודע: ה־AI מסייע להרחיב אפשרויות, אך התהליך נשען על מחקר, סקיצות, החלטות עיצוביות והבנה ממשית של המקום, המשתמשים והמערכת העירונית.

הפרקטיקה יושמה במסגרת הקורס "עיצוב מקיים: אקופונקטורה אורבנית" בסמינר הקיבוצים. הקורס עוסק בהתערבויות עיצוביות קטנות ומדויקות במרחב הציבורי העירוני, במטרה לשפר איכות חיים, קיימות, היערכות לשינויי אקלים, חוסן עירוני ותחושת מקום.

איך התבצעה בפועל? הסטודנטים התבקשו לפתח פרויקטים מתוך התבוננות במרחב אמיתי, זיהוי בעיות והזדמנויות, והכנת סקיצות, שרטוטים ומודלים בתוכנות מחשב, כחלק מתהליך העבודה המוכר להם. לאחר מכן הם התנסו בכלי AI לצורך פיתוח חלופות, המחשת אווירה, חומרים וקנה מידה, תוך שמירה על כך שהרעיון, הכוונה העיצובית וההחלטות המרכזיות יישארו שלהם. ההתנסות שימשה גם בסיס לדיון ביקורתי בהבדל בין דימוי חזותי מרשים לבין פתרון עיצובי אחראי, מקומי ובר־ביצוע.

רונית רם-צור,

הערכה מותאמת-אישית כשהסטודנט הוא הסוכן

המטרה: לפתח ולהעריך חשיבה מחקרית ביקורתית כתהליך וכמיומנות. סביבת חדר בריחה לשיטות מחקר שבה ה-AI אינו נותן תשובות אלא מערער על שאלות הסטודנט לטובת המטרה לפתח ולהעריך חשיבה מחקרית ביקורתית כמיומנות.

יושמה: בקורס שיטות מחקר – תואר ראשון (מסלול נתיבים), ובקורסי עבודה סמינריונית, תואר שני (M. Teach).

לאורה לוי,

מתכנן פדגוגי למשחק אינטראקטיבי: שילוב AI בפיתוח משחקים לימודיים

הסטודנטים למדו את מודל ADDIE, GBL (למידה מבוססת משחק) וגיימיפיקציה לפיתוח חומרי למידה, איפיינו משחק אינטראקטיבי ללמידה בעזרת שיחה עם הצ'אט, כתבו פרומט מפורט ויצרו משחקים אינטראקטיביים בעזרת Canva AI code.

שירי לילוס,

בינה מלאכותית כעוזרת הוראה למדריכה הפדגוגית

יושם עבור סטודנטיות שנה ג בבית הספר למחול בסמינר הקיבוצים. בפועל סטודנטיות מגישות במוודל לאורך השנה מידע רב: מערכי שיעור, דוחות צפייה במורות נבחרות, משובי צפייה בסטודנטיות עמיתות ויומנים רפלקטיביים. באמצעות בינה מלאכותית ניתחתי את הנתונים הללו, הבנתי מה החוזקות והאתגרים של הסטודנטיות, ניסחתי יחידות הוראה ועיצבתי אותן ללמידה דיגיטלית.

11. בין שואה לשבעה: הקרנת סרט תיעודי של אבנר פיינגלרנט

יו"ר: יאיר ברק

בהשתתפות: פרופ' אבנר פיינגלרנט, פרופ' לילך ניישטאט וד"ר מירב אלמוג

מושב שמציג סרט תיעודי שהוא מחקר על אומנות ואמנים ישראלים, שיצירתם העכשווית על ישראל והקיום היהודי אחרי 'שבעה באוקטובר' מציפה מחדש את איום השואה ושאלת הקיום היהודי, בישראל ומחוצה לו.

במרכז המחקר שלושה אמנים. יות, דור שני ושלישי לניצולי שואה, שיצירתם העכשווית עוסקת בישראל ובקיום היהודי, ביום שאחרי ה'שבעה באוקטובר', יצירות שמתכתבות ומהדהדות דימויים טקסטים ותכנים שואתיים, שביטויים עז, כמו 'שובו של המודחק' הפרוידיאני. הסרט מבקש להתחקות אחר פריצתה של חרדה קיומית בעקבות טראומת ה-7 באוקטובר והמלחמות המתמשכות בעזה, איראן ולבנון, אל ליבת היצירה של אמנים אלו ולתחושתם, זו מאיימת על קיומם האישי וקיום המדינה לה הם קשורים ומחברים בעבותות. תכני חורבן בהווה מהדהדים אימה, חרדה והשמדה מהעבר. בעוד שיצירתם בעבר שעסקה בשואה הייתה כאובה, נראה כי עדיין נשמר המרחק בין חווית ההשמדה והחורבן של העבר לחווית הבטחון בהווה. ביצירה הנוכחית, הן מעבירות חוויה חדשה של אימה ואיום ממשי על הקיום האנושי בכלל והקיום היהודי בפרט. באופן בו הן עוסקות. ים בחורבן העכשווי הם מעלים מחדש שאלות קיומיות, שנדמה היה כי חלפו מן העולם, כאשר הם שואלים באימה, מה הסיכוי שלנו לשרוד כעם, כיחידים ומהו המקום שלנו בעולם אם בכלל.

הקרנת סרט

<https://vimeo.com/manage/videos/1183160282>

45-23 - 000

הצעה לשיח בנושא לאחר ההקרנה עם פרופ' טל דקל ויאיר ברק.

**כנס מחקרי מרצים
ופתיחת שנת הלימודים
תשפ"ז**

**אוקטובר 2026
מכללת סמינר הקיבוצים**

ועדת ההיגוי של הכנס:

ד"ר ארביב אלישיב רינת (יו"ר),
פרופ' דוניצה-שמידט סמדר,
פרופ' לוי-פלדמן אירית,
ד"ר מיכל לוי-קרן
רוזנברג קטיה

מרכזת הכנס:

קטיה רוזנברג

ניהול אדמיניסטרטיבי:

איילת שובל